

วิธีสร้างบุญบารมี

พระนิพนธ์ใน

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช

สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙

วัดบวรนิเวศวิหาร

ธรรมทาน น้อมถวายเป็นพุทธบูชา

เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

และเทศกาลส่งท้ายปีเก่า-ต้อนรับปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๓

เพื่อให้มีอานิสงส์ ดำรงพระพุทธศาสนา

ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมหาสมณโคดม

ให้สถิตมั่นคง ดำรงยั่งยืน ในความเป็นศาสนาประจำชาติไทย

และแผ่ขยายไปยังมวลมนุษยทั้งหลายทั่วสากลโลก

ให้ได้รับความสุขสงบ สว่างใจ เข้าถึง มรรค ผล นิพพาน

ในชาติปัจจุบัน ทนในพุทธันดรนี้ด้วยเทอญ.

ขออานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัย และอานิสงส์แห่งธรรมทานในครั้ง
จงเป็นพลวปัจจัย ให้ผู้ร่วมจัดพิมพ์และผู้อ่านทุกท่าน จงเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย

ประสพสุขสมหวัง ในปรารถนาอันเป็นกุศลทั้งปวง

มีตนเป็นที่พึ่ง ยังประโยชน์ตนและท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท

เข้าถึงมรรค ผล นิพพาน ในชาติปัจจุบัน โดยเร็วพลันเทอญ.

วิธีสร้างบุญบารมี

พระนิพนธ์ใน สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ISBN : 974-93323-0-X

พิมพ์เผยแพร่โดย

กองทุน ธรรมวิหาร

ธรรมสถานมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วัดฝายหิน มช. 67 หมู่ 1 บ้านฝายหิน

ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง

จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทร : 053-943684

สถิติการพิมพ์ โดยกองทุนธรรมวิหาร

พิมพ์ครั้งที่ 1-18	พ.ศ. 2548-2551	จำนวน	1,837,700	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 19	กุมภาพันธ์ 2552	จำนวน	100,000	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 20	เมษายน 2552	จำนวน	128,000	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 21	พฤษภาคม 2552	จำนวน	60,000	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 22	กรกฎาคม 2552	จำนวน	115,000	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 23	กันยายน 2552	จำนวน	187,000	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 24	กันยายน 2552	จำนวน	17,874	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 25(1)	ธันวาคม 2552	จำนวน	53,000	เล่ม

พิมพ์ที่

บริษัท พิมพ์สวย จำกัด

5/5 ถนนเทศบาลรังสิตสุขุมเหนือ

ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร : 0-2953-9600

www.eBookDharma.com

ราคาปก

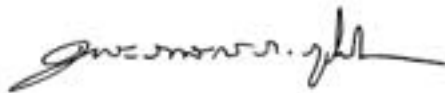
(เชิญร่วมสร้างบุญบารมีตามอัธยาศัย)

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๒๕

กองทุนธรรมวิหาร ธรรมสถานมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดพิมพ์หนังสือ “วิธีสร้างบุญบารมี” พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมการบำเพ็ญบุญกุศลในพระพุทธศาสนา คือทาน ศีล ภาวนา อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้สนใจ ตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงการทำที่สุดแห่งทุกข์ คือมรรค ผล และนิพพาน ให้แจ้งในปัจจุบัน

คณะผู้มีจิตศรัทธา ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว เกิดความซาบซึ้งใจ มีจิตเป็นมหากุศล ชักชวนกันบริจาคปัจจัยสมทบกองทุนธรรมวิหาร เพื่อจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้อีกเป็นครั้งที่ ๒๕ แจกจ่ายเป็นธรรมบรรณาการ ในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา วันเสาร์ที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ และเทศกาลส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๒ - วันศุกร์ที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๓ เพื่อให้มีอันสืบส่งดำรงพระพุทธศาสนา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมหาสมณโคดม ให้สถิตมั่นคง ดำรงยั่งยืน ในความเป็นศาสนาประจำชาติไทย และเผยแผ่ไปยังมวลมนุษยทั้งหลายทั่วสากลพิภพ ให้ได้รับความสุข สงบ สว่างใจ เข้าถึง มรรค ผล นิพพาน ในชาติปัจจุบัน ทันในพุทธันดรนี้ด้วยเทอญ.

โมทนาสาธุ โมทนาสาธุ โมทนาสาธุ

พระภิกษุ ฐิตวิธาน (ภาวโกล)

ผู้อำนวยการ ธรรมสถาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วัดฝายหิน)

วิธีสร้างบุญบารมี

บุญ ความหมายของบุญ¹ คือ เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤติชอบทางกาย วาจา ใจ และกุศลธรรม

มีพุทธพจน์ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย อย่ากลัวต่อบุญเลย เพราะคำว่าบุญนี้เป็นชื่อของความสุข”

บารมี มาจากคำบาลีว่า “ปารมี” มีความหมายว่า “คุณความดี ที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง” หรืออีกความหมายหนึ่งคือ “ความดีที่บำเพ็ญไว้, ข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงพระนิพพาน”

วิธีสร้างบุญบารมี หรือที่ตั้งแห่งการทำบุญในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ ๓ ขั้นตอน คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา² นิยมเรียกกันว่า “ทาน ศีล ภาวนา” ซึ่งการให้ทานหรือทำทานนั้น เป็นการสร้างบุญที่เป็นเบื้องต้นที่สุด ได้บุญน้อยที่สุดในการทำบุญทั้ง ๓ ขั้นนี้ ซึ่งไม่ว่าจะสร้างบุญด้วยการให้ทานมากมายเพียงไร ก็ไม่มีทางที่จะได้บุญมากกว่าการรักษาศีลไปได้ และถึงจะถือศีลเข้มขันเคร่งครัดอย่างไร ก็ไม่มีทางจะได้บุญมากเกินไปกว่าการเจริญภาวนาไปได้ ฉะนั้นการเจริญภาวนา จึงเป็นการสร้างบุญบารมีที่มีกำลังสูงที่สุด ได้บุญบารมีมากที่สุด

¹ หนังสือพจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ให้ความหมายของคำว่า “บุญ” ไว้ว่า บุญ คือ เครื่องชำระสันดาน, ความดี, กุศล, ความสุข, ความประพฤติชอบทางกาย วาจาและใจ, กุศลธรรม

² บุญกิริยาวัตถุ ๓ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ ได้แก่ ๑) ทานมัย ให้ปันสิ่งของ ๒) สीलมัย รักษาศีล ประพฤติชอบ ๓) ภาวนามัย เจริญภาวนา ให้สุขสงบ และสว่างใจ

ทุกวันนี้เราส่วนใหญ่เน้นแต่การให้ทานอย่างเดียว เช่น ทำบุญ ตักบาตร ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า สละทรัพย์สินสร้างโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ ส่วนการวิดิตรักษาศีล คือถือศีลนั้น แม้จะได้บุญมากกว่า แต่ก็ยังมีเป็นส่วนน้อย ฉะนั้นเพื่อความเข้าใจอันดี จึงขอชี้แจงถึงวิธีการสร้างบุญบารมี ว่าอย่างไรจึงจะลงทุนน้อย แต่ได้บุญบารมีมากที่สุด ดังต่อไปนี้

๑. การทำทาน

การทำทาน ได้แก่การสละทรัพย์สินสิ่งของสมบัติของตนที่มีอยู่ให้แก่บุคคลอื่น โดยมุ่งหวังจะจนเจือให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และความสุข ด้วยความมีเมตตาจิตของตน ทานที่ได้ทำไปนั้น จะทำให้ผู้ทำทานได้บุญมากหรือน้อยเพียงใด ย่อมสุดแล้วแต่องค์ประกอบ ๓ ประการ ถ้าประกอบหรือถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการต่อไปนี้แล้ว ทานนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญหนุนบารมีมาก กล่าวคือ

องค์ประกอบข้อ ๑. “วัตถุทานที่ให้ ต้องบริสุทธิ์”

วัตถุทานที่ให้ ได้แก่สิ่งของ ทรัพย์สินสมบัติ ที่ตนได้สละให้เป็นทานนั่นเอง จะต้องเป็นของที่บริสุทธิ์ ที่จะเป็นของบริสุทธิ์ได้ จะต้องเป็นสิ่งของที่ตนได้แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ในการประกอบสัมมาอาชีพ ไม่ใช่ของที่ไดมาด้วยการเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ได้มาโดยทุจริต ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง ปล้นทรัพย์ ซิงทรัพย์ ฯลฯ

ตัวอย่าง ๑ ได้มาโดยการเบียดเบียนเลือดเนื้อสัตว์ เช่น ฆ่าสัตว์ต่างๆ เป็นต้นว่า ปลา โค กระบือ สุนัข โดยประสงค์จะนำเอาเลือดเนื้อของเขามาทำอาหารถวายพระ เพื่อเอาบุญ ย่อมเป็นการสร้างบาปเอามาทำบุญ วัตถุทานคือเนื้อสัตว์นั้นเป็นของที่ไม่บริสุทธิ์ แม้ทำบุญให้ทานไปก็ย่อมได้บุญน้อย จนถึงเกือบไม่ได้อะไรเลย ทั้งอาจจะได้บาปเสียอีกหากว่าทำทานด้วยจิตที่เศร้าหมอง

แต่การที่ได้เนื้อสัตว์มาโดยการซื้อหาจากผู้อื่นที่ฆ่าสัตว์นั้น โดยที่ตนมิได้มีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจในการฆ่าสัตว์ก็ดี เนื้อสัตว์นั้นตายเองก็ดี เนื้อสัตว์นั้นยอมเป็นวัตถุทานที่บริสุทธ์ เมื่อนำมาทำทาน ย่อมได้บุญมาก หากถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบข้ออื่นๆ ด้วย

ตัวอย่าง ๒ ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ตลอดถึงการทุจริต ฉ้อราษฎ์บังหลวง อันเป็นการได้ทรัพย์มา ในลักษณะที่ไม่ชอบธรรม หรือโดยเจ้าของเดิมไม่เต็มใจให้ ทรัพย์นั้นยอมเป็นของไม่บริสุทธ์ ด้วยนำเอาไปกินไปใช้ยอมเกิดโทษ เรียกว่า “บริโภคโดยความเป็นหนี้” แม้จะนำเอาไปทำบุญให้ทาน สร้างโบสถ์วิหาร ก็แทบจะไม่ได้บุญแต่อย่างใด เนื่องด้วยต้องชดใช้หนี้กรรม อันเกิดแต่การเบียดบังยักยอก ฉ้อโกง ปล้นชิงทรัพย์ อันได้มาโดยไม่ชอบธรรมเหล่านั้น

สมัยหนึ่งในรัชกาลที่ ๕ มีหัวหน้าสำนักนางโลม ชื่อว่า “ยายแพง” ได้เรียกเก็บเงินจากหญิงโสเภณีในสำนักของตน จากอัตราที่ได้มาครั้งหนึ่ง ๒๕ สตางค์ แก่จะชักเอาไว้ ๕ สตางค์ สะสมเอาไว้เช่นนี้ จนได้ประมาณ ๒,๐๐๐ บาท แล้วจึงจัดสร้างวัดขึ้นวัดหนึ่ง ด้วยเงินนั้นทั้งหมด เมื่อสร้างเสร็จแล้ว แก่ก็ปลื้มปิติ นำไปนมัสการถาม หลวงพ่อโต วัดระฆัง ว่าที่แก่อสร้างวัดทั้งวัดด้วยเงินของแก่อทั้งหมด จะได้บุญบารมีอย่างไร หลวงพ่อโตตอบว่า ได้แค่ ๑ สลึง แก่อก็เสียใจ เหตุที่ได้บุญน้อย ก็เพราะทรัพย์อันเป็นวัตถุทานที่ตนนำมาสร้างวัดเป็นวิหารทานนั้น เป็นของที่แสวงหาได้มาโดยไม่บริสุทธ์ เพราะเบียดเบียนมาจากเจ้าของที่ไม่เต็มใจจะให้

ฉะนั้น บรรดาพ่อค้าแม่ขายทั้งหลาย ที่ซื้อของถูกๆ แต่ขายแพงๆ จนเกินส่วนที่ควรจะได้ ผลกำไรที่ได้มาเพราะความโลภจัดจนเกินส่วนนั้น ย่อมเป็นสิ่งของที่ไม่มีบริสุทธ์ โดยนัยเดียวกัน

วัตถุทานที่บริสุทธิ์ เพราะการแสวงหาได้มาโดยชอบธรรมดังกล่าว ไม่ได้จำกัดว่าเป็นของมากหรือน้อย มีค่าน้อยหรือมีค่ามาก จะเป็นของดี เลว ประณีต มากหรือน้อยไม่สำคัญ ความสำคัญขึ้นอยู่กับเจตนาในการให้ทานนั้น ตามกำลังทรัพย์และกำลังศรัทธาที่ตนมีอยู่

องค์ประกอบข้อ ๒ “เจตนาในการให้ทานต้องบริสุทธิ์”

การให้ทานนั้น โดยจุดมุ่งหมายที่แท้จริง ก็เพื่อเป็นการจัด ความโลภ ความตระหนี่ เหนียวแน่น ความหวงแหนหลงใหลในทรัพย์สมบัติของตน อันเป็นกิเลสหยาบ คือ “โลภะกิเลส”

และขณะเดียวกัน ก็เพื่อเป็นการสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุข ด้วยเมตตาธรรมของตน อันเป็นบันไดก้าวแรกในการเจริญเมตตา พรหมวิหาร ในพรหมวิหาร ๔ ให้เกิดขึ้น ถ้าได้ให้ทานด้วยเจตนาดังกล่าว แล้ว เรียกว่า เจตนาในการทำทานบริสุทธิ์

แต่เจตนาที่ว่าบริสุทธิ์นั้น ถ้าจะบริสุทธิ์จริง จะต้องสมบูรณ์พร้อม ด้วยกัน ๓ ระยะเวลา คือ

(๑) ระยะเวลาที่จะให้ทาน ก่อนที่จะให้ทาน ก็มีจิตโสมนัส ว่าง เบิกบาน ยินดีที่จะให้ทาน เพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุข เพราะ ทรัพย์สิ่งของของตน

(๒) ระยะเวลาที่กำลังลงมือให้ทาน ระยะเวลาที่กำลังลงมือทำทานอยู่นั้นเอง ก็ทำด้วยจิตโสมนัส ว่างยินดี และเบิกบาน ในทานที่ตนกำลังให้ผู้อื่น

(๓) ระยะเวลาหลังจากที่ได้ให้ทานไปแล้ว ครั้นเมื่อได้ให้ทานไปแล้ว เสร็จ หลังจากนั้นก็ดี นานมาก็ดี เมื่อหวนคิดถึงทานที่ตนได้กระทำไปแล้ว ครั้งใด ก็มีจิตโสมนัส ว่างเบิกบาน ยินดีในทานนั้นๆ

เจตนาบริสุทธิ์ในการทำทานนั้น อยู่ที่การมีจิตโสมนัส ไร้เริง เบิกบาน ยินดีในทานที่ทำนั้นเป็นสำคัญ และเนื่องมาจากเมตตาจิต ที่มุ่ง สงเคราะห์ผู้อื่นให้พ้นความทุกข์ และให้ได้รับความสุขเพราะทานของตน นับว่าเป็นเจตนาที่บริสุทธิ์ในเบื้องต้น

แต่เจตนาที่บริสุทธิ์เพราะเหตุดังกล่าวมาแล้วนี้ จะทำให้ยิ่งๆ บริสุทธิ์มากขึ้นไปอีก หากผู้ให้ทานนั้น ได้ทำทานพร้อมกับมีวิปัสสนา ปัญญา โดยใคร่ครวญถึงวัตถุประสงค์ที่ให้ทานนั้นว่า

“บรรดาทรัพย์สินสิ่งของทั้งปวง ที่ชาวโลกนิยมยกย่องหวงแหน เป็นสมบัติกันด้วยความโลภนั้น แท้ที่จริงแล้วก็ยังเป็นเพียงแต่วัตถุธาตุ ที่มีอยู่ประจำโลก เป็นสมบัติกลาง ไม่ใช่ของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ”

“วัตถุเหล่านั้น เป็นของที่มีมาตั้งแต่ก่อนเราเกิดขึ้นมา และไม่ว่า เราจะเกิดขึ้นมาหรือไม่ก็ตาม วัตถุธาตุดังกล่าวก็มีอยู่เช่นนั้น และได้ผ่านการเป็นเจ้าของโดยผู้อื่นมาแล้วหลายชั่วคน ซึ่งแต่ละท่านแต่ก่อนนั้น ต่างก็ได้ล้มหายตายจากไปแล้วทั้งสิ้น ไม่สามารถจะนำติดตัวไปได้เลย”

“จนในที่สุดก็ได้ตกทอดมาถึงเรา ให้เราได้กินได้ใช้ ยึดถือกัน เพียงชั่วครวญ แล้วก็ตกทอดสืบเนื่องไปเป็นของคนอื่นๆ ต่อๆ ไป เช่นนี้ แม้เราเองก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้ จึงนับว่าเป็นเพียงสมบัติผลัดกันชมเท่านั้น ไม่จากไปในวันนี้ ก็ต้องจากไปในวันหน้า อย่างน้อยเราก็ ต้องจากต้องทิ้งเมื่อเราได้ตายลง นับว่าเป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน จึงไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่นว่า นั่นเป็นเราเป็นของเรา ได้ถาวรตลอดไป”

“แม้ตัววัตถุธาตุดังกล่าวนี้เอง เมื่อมีเกิดขึ้นเป็นตัวตนแล้ว ก็ตั้ง อยู่ในสภาพนั้นให้ตลอดไปไม่ได้ จะต้องเก่าแก่ ผุพัง บุกสลายไป ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตนแต่อย่างไร แม้แต่เนื้อตัวร่างกายของเราเอง ก็มีสภาพเช่นเดียวกัน กับวัตถุธาตุเหล่านั้น ซึ่งไม่อาจตั้งมั่นยังยืนอยู่ได้ เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ก็จะต้องเจริญวัยเป็นหนุ่มสาว แล้วก็แก่เฒ่าตายไปในที่สุด”

“เราทั้งหลายย่อมจะต้องพลัดพราก จากของอันเป็นที่รักที่หวง
แหน คือทรัพย์สมบัติทั้งปวง”

เมื่อเจตนาในการให้ทานบริสุทธิ์ผุดผ่องดี พร้อมทั้งสามระยะ
ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งยังประกอบไปด้วยวิปัสสนาปัญญาดังกล่าวมาแล้วด้วย
เจตนาที่นี่ย่อมบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ทานที่ได้ทำไปนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญมาก
หากวัดดูทานที่ได้ทำเป็นของที่บริสุทธิ์ตามองค์ประกอบข้อ ๑ ด้วย ก็ย่อม
ทำให้ได้บุญมากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไปอีก วัดดูทานจะมากหรือน้อย เป็นของเลวหรือ
ประณีตไม่สำคัญ เมื่อเราได้ให้ทานไปตามกำลังทรัพย์ที่เรามีอยู่ ย่อมใช้ได้
แต่ก็มีข้ออันควรระวังอยู่ ก็คือ การทำทานนั้น อย่าได้เบียดเบียนตนเอง
เช่นมีน้อย แต่ฝืนทำให้มากๆ จนเกินกำลังของตนที่จะให้ได้ หรือเมื่อได้
ทำทานไปแล้ว ตนเอง สามี ภริยา รวมทั้งบุตรด้วย ต้องลำบากขาดแคลน
เพราะไม่มีจะกินจะใช้ เช่นนี้ย่อมทำให้จิตเศร้าหมอง เจตนาที่นี่ย่อมไม่
บริสุทธิ์ ทานที่ทำไปแล้วนั้น แม้วัดดูทานจะมาก หรือทำมาก ก็ย่อมได้
บุญน้อย ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ทำทานด้วยเจตนาอันไม่บริสุทธิ์ คือ

ตัวอย่าง ๑ ทำทานเพราะอยากได้ ทำเอาหน้า ทำอวดผู้อื่น เช่น
สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ใส่ชื่อของตน ไปยื่นถ่ายภาพลงโฆษณาใน
หน้าหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ได้รับความนิยมยกย่องนับถือ โดยแท้จริงแล้ว
ตนเองก็มิได้มีเจตนาที่จะมุ่งสงเคราะห์ผู้ใด เรียกว่าทำทานด้วยความโลภ
ไม่ได้ทำเพื่อขจัดความโลภ ทำทานด้วยความอยากได้ คืออยากได้หน้า
ได้เกียรติ ได้สรรเสริญ ได้ความนิยมนับถือ

ตัวอย่าง ๒ ทำทานด้วยความผิใจ ทำเพราะเสียไม่ได้ ทำด้วย
ความเสียดาย เช่น มีพวกพ้องมาเรียไร ตนเองไม่มีศรัทธาที่จะทำ หรือ
มีศรัทธาอยู่บ้าง แต่ทรัพย์น้อย เมื่อมีพวกมาเรียไรบอกบุญ ต้องจำใจ
ทำทานไปเพราะความเกรงใจพวกพ้อง หรือเกรงว่าจะเสียหน้า ตนจึงได้
สละทรัพย์ทำทานไปด้วยความจำใจ

ในกรณีนี้ย่อมเป็นการทำทานด้วยความตระหนี่หวงแหน ทำทานด้วยความเสียดาย ไม่ใช่ทำทานด้วยจิตเมตตามุ่งจะสงเคราะห์ผู้อื่น ซึ่งยิ่งคิดก็ยิ่งเสียดาย ให้ไปแล้วก็เป็นทุกข์ใจ บางครั้งก็นึกโกรธผู้ที่มาบอกบุญ เช่นนี้ จิตย่อมเศร้าหมอง ได้บุญน้อย หากเสียดายมากๆ จนเกิดโทสจริต กล่าวด้วย นอกจากจะไม่ได้บุญแล้ว ที่จะได้ก็คือบาป

ตัวอย่าง ๓ ทำทานด้วยความโลภ คือทำทานเพราะอยากได้นั้น อยากได้นี้ อยากเป็นนั่นเป็นนี่ อันเป็นการทำทานเพราะหวังสิ่งตอบแทน ไม่ใช่ทำทานเพราะมุ่งหมายที่จะขจัดความโลภ ขจัดความตระหนี่หวงแหน ในทรัพย์สินของตน เช่น ทำทานแล้วตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้ชาติหน้าได้เป็น เทวดา เป็นนางฟ้า ขอให้มีรูปร่างรูปสวย ขอให้ทำมาค้าขึ้น ขอให้ร่ำรวย เป็นเศรษฐี มหาเศรษฐี ทำทาน ๑๐๐ บาท แต่ขอให้ร่ำรวยนับล้าน ขอให้ ลูกสลากกินแบ่ง สลากกินรวบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสมบัติสวรรค์ หากชาติ ก่อน ไม่เคยได้ทำบุญใส่บาตร ฝากสวรรค์เอาไว้ อยู่นๆ ก็มาขอเบิกในชาตินี้ จะมีที่ไหนมาให้เบิก การทำทานด้วยความโลภเช่นนี้ ย่อมได้บุญน้อยมาก แต่สิ่งที่จะได้พอกพูนเพิ่มให้มากขึ้นๆ และหนาขึ้นด้วย ก็คือ “ความโลภ”

ผลหรืออานิสงส์ของการทำทาน ที่ครบองค์ประกอบ ๓ ประการนั้น ย่อมมีผลให้ได้ซึ่ง มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติเอง แม้ว่าจะไม่ได้ตั้งเจตนา เอาไว้ล่วงหน้าก็ตาม เพราะสิ่งเหล่านี้ เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากเหตุ เมื่อ ทำเหตุครบถ้วน ย่อมมีผลเกิดขึ้นตามมาเอง เช่นเดียวกับปลูกต้นมะม่วง เมื่อรดน้ำพรวนดิน และใส่ปุ๋ยไปตามธรรมดาเรื่อยไป แม้จะไม่อยาก ให้ เจริญเติบโตและออกดอกออกผล ในที่สุดต้นไม้มันก็ต้องเจริญและผลิดอก ออกผลตามมา

สำหรับผลของทานนั้น หากน้อย หรือมีกำลังไม่มากนัก ย่อม น้อมนำให้ได้บังเกิดในมนุษย์ชาติ หากมีกำลังแรงมาก ก็อาจจะน้อมนำ ให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น

เมื่อได้สวดยสมบัติในเทวโลกจนสิ้นบุญแล้ว ด้วยเศษของบุญที่ยังเหลืออยู่ ประกอบกับไม่มีอกุศลธรรมอื่นแทรกให้ผล ก็อาจน้อมนำให้มาบังเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง และเมื่อได้เกิดเป็นมนุษย์แล้ว ก็ยอมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย มั่งคั่ง สมบูรณ์ไปด้วยทรัพย์ หรือไม่ก็เป็นผู้ที่มีลาภผลมาก ทำมาหากินขึ้น และร่ำรวยในภายหลัง ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไป เพราะวินาศภัย โจรภัย อัคคีภัย วาตภัย ฯลฯ แต่จะมั่งคั่งร่ำรวยในวัยใด ย่อมสุดแล้วแต่ผลทานแต่ชาติก่อนๆ จะส่งผล คือ

๑. ร่ำรวยตั้งแต่วัยต้น เพราะผลของทานที่ได้ตั้งเจตนาไว้บริสุทธิ์ดี ตั้งแต่ก่อนจะทำทาน คือก่อนที่จะลงมือทำทาน ก็มีจิตเมตตาโสมนัสว่าเรจงเบิกบานยินดีในทานที่ตนจะทำได้ทำเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น แล้วได้ลงมือทำทานไปตามเจตนา นั้น เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ย่อมโชคดี โดยเกิดในตระกูลที่ร่ำรวย ชีวิตในวัยต้นอุดมสมบูรณ์พูนสุขไปด้วยทรัพย์ ไม่ยากจนแร้นแค้น ไม่ต้องชวนชววยหาเลี้ยงตนเองมาก

แต่ถ้าเจตนาไม่งามบริสุทธิ์พร้อมกันครบ ๓ ระยะแล้ว ผลทานก็ย่อมส่งผลให้ไม่สม่าเสมอกัน คือแม้ว่าจะร่ำรวยตั้งแต่วัยต้น โดยเกิดมาบนกองเงินกองทองก็ตาม หากในขณะที่กำลังลงมือทำทาน เกิดจิตเศร้าหมอง เพราะหวนคิดเสียดาย หรือหวงแหนทรัพย์ที่จะให้ทานขึ้นมา หรือเกิดหมดศรัทธาขึ้นมาเฉยๆ แต่ก็ยังฝืนใจทำทานไป เพราะเสียไม่ได้ หรือเพราะตามพวกพ้องไปอย่างเสียไม่ได้ เช่นนี้ ผลทานย่อมหมดกำลังให้ผลในระยะที่ ๒ ซึ่งตรงกับวัยกลางคน ซึ่งจะมีผลทำให้ทรัพย์สมบัติวิบัติหายนะไปด้วยประการต่างๆ แม้จะได้รับมรดกมา ก็ไม่อาจจะรักษาไว้ได้

หากเจตนาในการทำทานนั้น เศร้าหมองในระยะที่ ๓ คือทำทานไปแล้ว หวนคิดขึ้นมา ทำให้เสียดายทรัพย์ ความหายนะ ก็มีผลต่อเนื่องมาจนถึงบั้นปลายชีวิตด้วย คือ ทรัพย์สิน คงวิบัติเสียหายต่อเนื่อง จากวัยกลางคน ตลอดไปจนถึงตลอดอายุขัย

ชีวิตจริงของผู้ที่เกิดบนกองเงินกองทอง ก็มีให้เห็นเป็นตัวอย่าง ที่เมื่อได้รับทรัพย์มรดกมา แล้วก็วิบัติเสียหายไป หรือนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในวัยต้น แต่ก็ต้องมาล้มละลายในวัยกลางคน และบั้นปลายชีวิต แต่ถ้าได้ตั้งเจตนาในการทำทานไว้บริสุทธิครบถ้วนพร้อม ๓ ระยะแล้ว ผลทานนั้นย่อมส่งผลสม่ำเสมอ คือร่ำรวยตั้งแต่เกิด วัยกลางคน และจนถึงปัจฉิมวัย

๒. ร่ำรวยในวัยกลางคน การที่ร่ำรวยในวัยกลางคนนั้น สืบเนื่องมาจากผลของทานที่ได้ทำเพราะเจตนางามบริสุทธิ์ในระยะที่ ๒ กล่าวคือ ใม่งามบริสุทธิ์ในระยะแรก เพราะก่อนที่จะลงมือทำทาน ก็มีได้มีจิตศรัทธามาก่อน ไม่คิดที่จะทำทานมาก่อน แต่ก็ได้ตัดสินใจทำทานไป เพราะเหตุบางอย่าง เช่น ทำตามพวกพ้องอย่างเสียไม่ได้ แต่เมื่อได้ลงมือทำทานอยู่ ก็เกิดโสมนัสรื่นเริงยินดีในทานที่กำลังกระทำอยู่นั้น ด้วยผลทานชนิดนี้ ย่อมทำให้มาบังเกิดในตระกูลที่ยากจนคับแค้น ต้องต่อสู้สร้างตนเองมาในวัยต้น ครั้นเมื่อถึงวัยกลางคน กิจการหรือธุรกิจที่ทำก็จึงประสบความสำเร็จรุ่งเรือง และหากเจตนาในการทำทาน ได้งามบริสุทธิ์ในระยะที่ ๓ ด้วย กิจการหรือธุรกิจนั้น ย่อมส่งผลรุ่งเรืองตลอดไป จนถึงบั้นปลายชีวิต หากเจตนาในการทำทาน ไม่บริสุทธิ์ในระยะที่ ๓ แม้ธุรกิจหรือกิจการงานจะประสบความสำเร็จรุ่งเรืองในวัยกลางคน แต่ก็ก็จะไปล้มเหลวหายหน้าในบั้นปลาย ทั้งนี้เพราะผลทานหมดกำลัง ส่งผลไม่ตลอดจนถึงบั้นปลายชีวิต

๓. ร่ำรวยปัจฉิมวัย คือร่ำรวยในบั้นปลายชีวิตนั้น สืบเนื่องมาจากผลทาน ที่ผู้กระทำให้มีเจตนาใม่งามใม่บริสุทธิ์ในระยะแรก และระยะที่ ๒ แต่งามบริสุทธิ์เฉพาะในระยะที่ ๓ กล่าวคือ ก่อนและในขณะที่ลงมือทำทานอยู่นั้น ก็มีได้มีจิตโสมนัสยินดีในการทำทานนั้นแต่อย่างใด แต่ได้ทำลงไปโดยบังเอิญ เช่น ทำตามๆ พวกพ้องไปอย่างเสียไม่ได้

แต่เมื่อได้ทำไปแล้ว ต่อมาหวนคิดถึงผลทานนั้น ก็เกิดจิตโสมนัส ไร่เรงยินดีเบิกบาน หากผลทานชนิดนี้จะหม่อมนำให้มาบังเกิดเป็นมณูษย์ ก็จะทำให้เกิดในตระกูลที่ยากจนคับแค้น ต้องต่อสู้ดิ้นรนศึกษาเล่าเรียน และ ขวนขวาย สร้างตนเองมาก ตั้งแต่วัยต้น จนล่วงวัยกลางคนไปแล้ว กิจการงานหรือธุรกิจนั้น ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ เช่น ต้องล้มลุกคลุกคลานตลอดมา แต่ครั้งถึงบั้นปลายชีวิตก็ประสบช่องทางเหมาะ ทำให้ กิจการงานนั้นเจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขึ้นและร่ำรวยอย่างไม่คาดหมาย ซึ่ง ชีวิตจริง ๆ ของคนประเภทนี้ ก็มีให้เห็นเป็นตัวอย่างอยู่มาก

องค์ประกอบข้อ ๓ “เนื่อนาบุญต้องบริสุทธิ์”

คำว่า “เนื่อนาบุญ” ในที่นี้ ได้แก่บุคคลผู้รับการทำทาน ของผู้ ทำทานนั่นเอง นับว่าเป็นองค์ประกอบข้อที่สำคัญที่สุด แม้ว่าองค์ ประกอบในการทำทานข้อ ๑ และ ๒ จะงามบริสุทธิ์ครบถ้วนดีแล้ว กล่าวคือ วัตถุที่ทำทานนั้นเป็นของที่แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ เจตนาในการทำทานก็งามบริสุทธิ์พร้อมทั้งสามระยะ แต่ตัวผู้รับการ ทำทานเป็นคนที่ไม่ดี ไม่ใช่ผู้ที่เป็นเนื่อนาบุญที่บริสุทธิ์ เป็นเนื่อนาบุญ ที่เลว ทานที่ทำไปนั้น ก็ไม่ผลิดอกออกผล

เปรียบเหมือนกับการหว่านเมล็ดข้าวเปลือกลงในพื้นนา ๑ กำมือ แม้เมล็ดข้าวนั้นจะเป็นพันธุ์ดี ที่พร้อมจะงอกงาม (วัตถุทานบริสุทธิ์) และผู้หว่านคือกสิกร ก็มีเจตนาจะหว่านเพื่อทำนาให้เกิดผลิตผลเป็น อาชีพ (เจตนาบริสุทธิ์) แต่หากที่นา นั้น เป็นที่ที่ไม่สม่ำเสมอกัน เมล็ด ข้าวที่หว่านลงไป ก็ออกงอกไม่เสมอกัน โดยเมล็ดที่ไปตกในที่ที่เป็นดินดี ปุ๋ยดี มีน้ำอุดมดี ก็จะมีผลิตผลที่สมบูรณ์ ส่วนเมล็ดที่ไปตกบน พื้นนาที่แห้งแล้ง มีแต่กรวดกับทรายและขาดน้ำ ก็จะแห้งเหี่ยว หรือเฉา ตายไป หรือก็ไม่งอกงอกเสียเลย

การทำงานนั้น ผลผลิตที่ผู้ทำงานจะได้รับ ก็คือ “บุญ” หากผู้ที่รับบริการให้ทาน ไม่เป็นเนื้อหาที่ดีสำหรับการทำงานบุญแล้ว ผลของทานคือบุญก็จะไม่เกิดขึ้น แม้จะเกิดก็ไม่สมบูรณ์ เพราะจะแกร็นหรือแห้งเหี่ยวเฉาไปด้วยประการต่างๆ

ฉะนั้น ในการทำงาน ตัวบุคคลผู้รับของที่เราให้ทาน จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุด เราผู้ทำงานจะได้บุญมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับคนพวกนี้ คนที่รับบริการให้ทานนั้น หากเป็นผู้ที่มีศีลมีธรรมสูง ก็ย่อมเป็นเนื้อหาบุญที่ดี ทานที่เราได้ทำไปแล้วก็เกิดผลบุญมาก หากผู้รับบริการให้ทาน เป็นผู้ที่ไม่มีศีลไม่มีธรรม ผลของทานก็ไม่เกิดขึ้น คือได้บุญน้อย ฉะนั้นคติโบราณที่กล่าวว่า “ทำบุญอย่าถามพระ หรือตักบาตรอย่าเลือกพระ” เห็นจะใช้ไม่ได้ในสมัยนี้ เพราะพระในสมัยนี้ไม่เหมือนกับท่านในสมัยก่อนๆ ที่บวชเพราะมุ่งจะหนีสงสาร โดยมุ่งจะทำมรรค ผล และพระนิพพานให้แจ้ง ท่านจึงเป็นเนื้อหาบุญที่ประเสริฐ แต่ในสมัยนี้มีอยู่บางคน ที่บวชด้วยคติ ๔ ประการ คือ “บวชเป็นประเพณี บวชหนีทหาร บวชผลาญข้าวสุก บวชสนุกตามเพื่อน” ธรรมวินัยใดๆ ท่านไม่สนใจ เพียงแต่มีผ้าเหลืองห่มคลุมกาย ท่านก็นึกว่าตนเป็นพระ และเป็นเนื้อหาบุญเสียแล้ว ซึ่งป่วยการ จะกล่าวไปถึงศีลปาติโมกข์ ๒๒๗ ข้อ แม้แต่เพียงแค่ศีล ๕ ก็ยังเอาแน่ไม่ได้ ว่าท่านจะมีหรือไม่

การบวชที่แท้จริงแล้ว ก็เพื่อจะละความโลภ โกรธ และหลง ปัญหาว่า ทำอย่างไรจึงจะได้พบกับท่านที่เป็นเนื้อหาบุญที่ประเสริฐ ข้อนี้ย่อมขึ้นอยู่กับวาสนาของเราผู้ทำงานเป็นสำคัญ หากเราได้เคยสร้างสมอบรม สร้างบารมีมาด้วยดีในอดีตชาติเป็นอันมากแล้ว บารมีนั้นก็จะเป็นพลังวาสนา น้อมนำให้ได้พบกับท่านที่เป็นเนื้อหาบุญที่ประเสริฐ ทำทานครั้งใด ก็มักโชคดีได้พบกับท่านที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไปเสียทุกครั้ง

หากบุญวาสนาของเราน้อยและไม่มั่นคง จะได้พบกับท่านที่เป็น
เนือนาบุญบ้าง ได้พบกับอัลลัซซีบัง คือดีและชั่วคลงกันไป เช่นเดียวกับการ
ซื้อสลากกินแบ่งสลากกินรวบ หากมีวาสนาบารมีเพราะได้เคยทำบุญให้ท่าน
ฝากกับสวรรค์ไว้ในชาติก่อนๆ ก็ย่อมมีวาสนาให้ถูกรางวัลได้ หากไม่มีวาสนา
เพราะไม่เคยได้ทำบุญทำทานฝากสวรรค์เอาไว้เลย ก็ไม่มีสมบัติสวรรค์
อะไรที่จะให้เบิกได้ อยู่ๆ ก็จะมาขอเบิกเช่นนี้ ก็ยากที่จะถูกรางวัลได้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสเอาไว้ว่า แม้วัตถุทานจะ
บริสุทธิ์ดี เจตนาในการทำทานจะบริสุทธิ์ดี จะทำให้ท่านนั้นมีผลมาก
หรือน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับเนือนาบุญเป็นลำดับต่อไปนี้ คือ

๑. ทำทานแก่สัตว์เดรัจฉาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ได้บุญน้อย
กว่าให้ทานดังกล่าวแก่มนุษย์ แม้จะเป็นมนุษย์ที่ไม่มีศีลไม่มีธรรมเลย
ก็ตาม ทั้งนี้เพราะสัตว์ย่อมมีบุญวาสนาบารมีน้อยกว่ามนุษย์ และสัตว์
ไม่ใช่เนือนาบุญที่ดี

๒. ให้ทานแก่มนุษย์ที่ไม่มีศีลไม่มีธรรมวินัย แม้จะให้มากถึง
๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าให้ทานดังกล่าวแก่ผู้ที่มีศีล ๕ แม้จะให้เพียง
ครั้งเดียวก็ตาม

๓. ให้ทานแก่ผู้ที่มีศีล ๕ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญ
น้อยกว่าให้ทานดังกล่าวแก่ผู้ที่มีศีล ๘ แม้จะให้เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๔. ให้ทานแก่ผู้ที่มีศีล ๘ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อย
กว่าถวายทานดังกล่าวแก่ผู้ที่มีศีล ๑๐ คือสามเณรในพระพุทธศาสนา
แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๕. ถวายทานแก่สามเณรซึ่งมีศีล ๑๐ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง
ก็ยังได้บุญน้อยกว่าถวายทานดังกล่าวแก่พระสมมุติสงฆ์ ซึ่งมีปาติโมกข์-
สังวร ๒๒๗ ข้อ

พระด้วยกัน ก็มีคุณธรรมแตกต่างกัน จึงเป็นเนื้อหาบุญที่ต่างกัน บุคคลที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา มีศีลปาติโมกข์สังวร ๒๒๗ ข้อนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่ตรัสเรียกว่าเป็น “พระ” แต่เป็นเพียงพระสมมุติเท่านั้น เรียกกันว่า “สมมุติสงฆ์”

พระที่แท้จริงนั้นหมายถึง บุคคลที่บรรลुकุณธรรม ตั้งแต่ขึ้นพระโสดาบันเป็นต้นไป ไม่ว่าจะท่านผู้นั้นจะได้บวช หรือเป็นฆราวาสก็ตาม นับว่าเป็น “พระ” ทั้งสิ้น

และพระด้วยกันก็มีคุณธรรมต่างกันหลายระดับชั้น จากน้อยไปหามากดังนี้ คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า และสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมเป็นเนื้อหาบุญที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

๖. ถวายทานแก่พระสมมุติสงฆ์ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานแก่พระโสดาบัน แม้จะได้ถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม (ความจริงยังมีการแยกเป็น พระโสดาปัตติมารค และพระโสดาปัตติผล ฯลฯ เป็นลำดับไปจนถึงพระอรหันต์ผล แต่ในที่นี้จะกล่าวแต่เพียงย่อย่อ พอให้ได้ความเท่านั้น)

๗. ถวายทานแก่พระโสดาบัน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระสกิทาคามี แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๘. ถวายทานแก่พระสกิทาคามี แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระอนาคามี แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๙. ถวายทานแก่พระอนาคามี แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระอรหันต์ แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๐. ถวายทานแก่พระอรหันต์ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๑. ถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๒. ถวายทานแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายสังฆทานที่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน แม้จะได้ถวายสังฆทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๓. การถวายสังฆทานที่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายวิหารทาน แม้จะได้กระทำแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

วิหารทาน ได้แก่การสร้างหรือร่วมสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลา-การเปรียญ ศาลาโรงธรรม ศาลาทำน้ำ ศาลาที่พักอาศัยคนเดินทาง อันเป็นสาธารณประโยชน์ ที่ประชาชนจะได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน อื่น การสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสิ่งที่ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน แม้จะไม่เกี่ยวเนื่องกับกิจในพระพุทธศาสนา เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน บ่อน้ำ แท็งก์น้ำ ศาลา ป้ายรถยนต์โดยสารประจำทาง สุสาน เมรุเผาศพ ก็ได้บุญมาก ในทำนองเดียวกัน

๑๔. การถวายวิหารทาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง (๑๐๐ หลัง) ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การให้ “อภัยทาน” แม้จะให้แต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม การให้อภัยทาน ก็คือการไม่ผูกโกรธ ไม่อาฆาตจองเวร ไม่พยาบาทคิดร้ายผู้อื่นแม้แต่ศัตรู ซึ่งได้บุญกุศลแรงและสูงมากในฝ่ายทาน

เพราะการให้อภัยทาน เป็นการบำเพ็ญเพียรเพื่อละ “โทสกิเลส” และเป็นการเจริญ “เมตตาพรหมวิหารธรรม” อันเป็นพรหมวิหารข้อหนึ่งในพรหมวิหาร ๔ ให้เกิดขึ้น อันพรหมวิหาร ๔ นั้น เป็นคุณธรรมที่เป็นองค์ธรรมของโยคีบุคคล ที่บำเพ็ญถาวรและวิปัสสนา ผู้ที่ทรงพรหมวิหาร ๔ ได้ ย่อมเป็นผู้ทรงญาณ ซึ่งเมื่อเมตตาพรหมวิหารธรรมได้เกิดขึ้นแล้วเมื่อใด ก็ย่อมละเสียได้ซึ่ง “พยาบาท” ผู้นั้นจึงจะสามารถให้อภัยทานได้ การให้อภัยทาน จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและยากเย็น จึงจัดเป็นทานที่สูงกว่าการให้ทานอื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว

๑๕. แต่การให้ทานที่ได้บุญมากที่สุด ได้แก่การให้ “ธรรมทาน” เพราะการให้ธรรมทาน ก็คือการเทศนาสั่งสอนธรรมะ ตลอดจนการพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน เพื่อช่วยให้ผู้อื่นที่ยังไม่รู้ ได้รับความรู้ หรือ ให้อภัยแล้ว ให้อภัยได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้ผู้ที่เป็นมิจฉาทิฐิ ได้กลับใจเป็นสัมมาทิฐิ ชักจูงผู้คนให้เข้ามารักษาศีล ปฏิบัติธรรม จนเข้าถึงมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด ดังมีพุทธดำรัสตรัสไว้ว่า

“สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ”¹

การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง

อย่างไรก็ดี การให้ธรรมทาน แม้จะมากเพียงใด แม้จะชนะการให้ทานอื่นๆ ทั้งหมด ผลบุญนั้นก็ยังคงอยู่ในระดับที่ต่ำกว่า “ฝ่ายศีล” เพราะเป็นการทำบุญบารมีคนละชั้นต่างกัน

¹ ขุ.ธ. ตถุหาวรรค ๒๕/๓๕๔/๗๘

๒. การรักษาศีล

“ศีล” นั้นแปลว่า “ปกติ” คือสิ่งหรือกติกาที่บุคคลจะต้องระวังรักษาตามเพศและฐานะ ศีลนั้นมีหลายระดับ คือ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ และในบรรดาศีลชนิดเดียว ก็ยังจัดแยกออกเป็น ระดับธรรมดามัชฌิมศีล (ศีลระดับกลาง) และอธิศีล (ศีลอย่างสูง ศีลอย่างอุกฤษฏ์)

คำว่า “มนุษย์” นั้น คือผู้ที่มีใจอันประเสริฐ คุณธรรมที่เป็นปกติของมนุษย์ ที่จะต้องทรงไว้ให้ได้ตลอดไป ก็คือ ศีล ๕ บุคคลที่ไม่มีศีล ๕ ไม่เรียกว่ามนุษย์ แต่อาจจะเรียกว่า “คน” ซึ่งแปลว่า “ยุ่ง” ในสมัยพุทธกาล ผู้คนมักจะมีศีล ๕ ประจำใจกันเป็นนิจ ศีล ๕ จึงเป็นเรื่องปกติของบุคคลในสมัยนั้น และจัดว่าเป็น “มนุษยธรรม” ส่วนหนึ่งในมนุษยธรรม ๑๐ ประการ

ผู้ที่จะมีवासนาได้เกิดมาเป็นมนุษย์ จะต้องถึงพร้อมด้วยมนุษยธรรม ๑๐ ประการเป็นปกติ (ซึ่งรวมถึงศีล ๕ ด้วย) รายละเอียดจะมีประการใด จะไม่กล่าวถึงในที่นี้

การรักษาศีล เป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและวาจา อันเป็นเพียงกิเลสหยาบ มิให้กำเริบขึ้น และเป็นการบำเพ็ญบุญบารมี ที่สูงขึ้นกว่าการให้ทาน ทั้งในการถือศีลด้วยตนเอง ก็ยังได้บุญมาก และน้อยต่างกันไปตามลำดับต่อไปนี้ คือ

๑. การให้ธรรมทาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๕ แม้จะได้ถือแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๒. การถือศีล ๕ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๘ แม้จะถือแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๓. การถือศีล ๘ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๑๐ คือการบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แม้จะบวชได้แต่เพียงวันเดียวก็ตาม

๔. การที่ได้บวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แล้วรักษาศีล ๑๐ ไม่ให้ขาด ไม่ต่างพร้อย แม้จะนานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญน้อยกว่า ผู้ที่ได้อุปสมบทเป็นพระในพุทธศาสนา มีศีลปาติโมกข์สังวร ๒๒๗ แม้จะบวชมาได้เพียงวันเดียวก็ตาม

ฉะนั้น ในฝ่ายศีลแล้ว การที่ได้อุปสมบทเป็นพระในพุทธศาสนา ได้บุญบารมีมากที่สุด เพราะเป็น เนกขัมมบารมี ในบารมี ๑๐ ซึ่งเป็นการออกจากกาม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติธรรมขั้นสูงๆ ก็คือการภาวนาเพื่อมรรค ผล นิพพาน ต่อๆ ไป ผลของการรักษาศีลนั้นมีมาก ซึ่งจะยังประโยชน์สุขให้แก่คนผู้นั้นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เมื่อได้ละอัฐภาพนี้ไปแล้ว ย่อมส่งผลให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น ซึ่งแล้วแต่ความละเอียดประณีตของศีลที่รักษาและบำเพ็ญมา

ครั้นเมื่อสิ้นบุญในเทวโลกแล้ว ด้วยเศษของบุญที่ยังหลงเหลืออยู่ แต่เพียงเล็กน้อย หากไม่มีอกุศลกรรมอื่นมาให้ผล ก็อาจจะน้อมนำให้ได้มาบังเกิดเป็นมนุษย์ ที่ถึงพร้อมด้วยสมบัติ ๔ ประการ คืออายุ วรรณะ ความสุข และพลัง

อานิสงส์ของการรักษาศีล ๕ คือ

(๑) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๑ ด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อน้อมนำมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะทำให้มีพลานามัยแข็งแรง ปราศจากโรคภัย ไม่ช้ำโรค อายุยืนยาว ไม่มีศัตรูหรืออุบัติเหตุต่างๆ มาเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บ หรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันสมควร

(๒) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๒ ด้วยการไม่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่เจ้าของมิได้เต็มใจให้ ด้วยเศษของบุญที่นำมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยงชีพในภายหน้า มักจะประสบช่องทางที่ดี ทำมาค้าขึ้น และมั่งมีทรัพย์ ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปด้วยภัยต่างๆ เช่น อัคคีภัย วาตภัย โจรภัย ฯลฯ

(๓) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๓ ด้วยการไม่ล่วงประเวณีในคูครอง หรือคนในปกครองของผู้อื่น ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะมีประสพโชคดีในความรัก มักได้พบรักแท้ที่จริงจังและจริงใจ ไม่ต้องอกหัก อกโรย และอกเดาะ ครั้นเมื่อมีบุตรธิดา ก็ว่านอนสอนง่าย ไม่ดื้อด่าทอ ไม่ถูกผู้อื่นหลอกลวงฉุดคร่าอนาจาร ไปทำให้เสียหาย บุตรธิดา ย่อมเป็นอภิชาติบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล

(๔) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๔ ด้วยการไม่กล่าวมุสา ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ จะทำให้เป็นผู้ที่มีสัมเสียงไพเราะ พูดจา มีน้ำมีนวลชวนฟัง มีเหตุมีผล ชนิดที่เป็น “พุทธวาจา” มีโวหาร ปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือ สามารถว่ากล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี

(๕) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๕ ด้วยการไม่ดื่มสุราเมรัย เครื่องหมักดองของมีนเมา ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้เป็นผู้ที่มีสมอง ประสาท ปัญญา ความคิดแจ่มใส จะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉานและทรงจำง่าย ไม่หลงลืมเพื่อนเลอะเลือน ไม่เสียดสี วิกัลจริต ไม่เป็นโรคสมอง โรคประสาท ไม่ปัญญาทรมาน ปัญญาอ่อน หรือปัญญาหมึ

อานิสงส์ของศีล ๕ มีดั่งกล่าวข้างต้น สำหรับศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ ก็ย่อมมีอานิสงส์เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ขึ้น ตามลำดับและประเภทของศีลที่รักษา

แต่ศีลนั้น แม้จะมีอานิสงส์เพียงไร ก็ยังเป็นแต่เพียงการบำเพ็ญบุญบารมีในชั้นกลางๆ ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะเป็นแต่เพียงระเบียบหรือกติกาที่จะรักษากายและวาจาเท่านั้น ส่วนทางจิตใจนั้น ศีลยังไม่สามารถที่จะควบคุม หรือทำให้สะอาดบริสุทธิ์ได้ ฉะนั้น การรักษาศีล จึงยังได้บุญน้อยกว่าการภาวนา

เพราะการภาวนานั้นเป็นการรักษาใจ รักษาจิต และชັกฟอกจิต ให้เบาบาง หรือจนหมดกิเลส คือความโลภ โกรธ และหลง อันเป็นเครื่อง ร้อยรัดให้บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลาย ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ การภาวนาจึงเป็นการบำเพ็ญบารมีที่สูงที่สุด ประเสริฐที่สุด ได้บุญมากที่สุด เป็นกรรมอันยิ่งใหญ่ เรียกว่า “มหัคคตกรรม” อันเป็น “มหัคคตกุศล”

๓. การภาวนา

การเจริญภาวนานั้น เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุด และยิ่งใหญ่ ที่สุดในพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นแก่นแท้ และสูงกว่าฝ่ายศีลมากนัก การเจริญภาวนานั้น มี ๒ อย่าง คือ (๑) สมถภาวนา (การทำสมาธิ) และ (๒) วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา) แยกอธิบายดังนี้ คือ

(๑) สมถภาวนา (การทำสมาธิ)

สมถภาวนา ได้แก่การทำจิตให้เป็นสมาธิ หรือเป็นฌาน ซึ่งก็คือ การทำจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านแส่ส่ายไปยังอารมณ์อื่น ๆ วิถีภาวนานั้นมีมากมายหลายร้อยชนิด ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติเป็น แบบอย่างเอาไว้ ๔๐ ประการ เรียกกันว่า “กรรมฐาน ๔๐” ซึ่งผู้ใดจะเลือก ใช้วิธีใดก็ได้ ตามแต่สมัครใจ ทั้งนี้ย่อมสุดแล้วแต่อุปนิสัยและวาสนา บารมี ที่เคยได้สร้างสมอบรมมาแต่ในอดีตชาติ เมื่อสร้างสมอบรมมาใน กรรมฐานกองใด จิตก็มักจะน้อมชอบกรรมฐานกองนั้นมากกว่ากองอื่น ๆ และการเจริญภาวนาก็ก้าวหน้าเร็วและง่าย แต่ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติวิธีใด ก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาศีลให้ครบถ้วนบริบูรณ์ ตามเพศ ของตนเสียก่อน คือหากเป็นฆราวาส ก็จะต้องรักษาศีล ๕ เป็นอย่างน้อย หากเป็นสามเณร ก็จะต้องรักษาศีล ๑๐ หากเป็นพระ ก็จะต้องรักษาศีล ปาติโมกข์ ๒๒๗ ข้อให้บริบูรณ์ ไม่ให้ขาดและต่างพร้อย จึงจะสามารถทำ จิตให้เป็นฌานได้

หากศีลยังไม่มั่นคง ย่อมเจริญญาณให้เกิดขึ้นได้โดยยาก เพราะศีล
ย่อมเป็นบาทฐาน (เป็นกำลัง) ให้เกิดสมาธิขึ้น

อานิสงส์ของสมาธินั้น มากกว่าการรักษาศีลอย่างเทียบกันไม่ได้
ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “แม้ได้อยู่สมทบที่เป็นภิกษุ รักษาศีล ๒๒๗ ข้อ
ไม่เคยขาด ไม่ต่างพร้อยมานานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญกุศลน้อยกว่า ผู้ที่
ทำสมาธิเพียงให้จิตสงบ นานเพียงชั่วไก่กระพือปีก ช่างกระดิกหู” คำว่า
“จิตสงบ” ในที่นี้ หมายถึงจิตที่เป็นอารมณ์เดียวเพียงชั่ววูบ ที่พระท่าน
เรียกว่า “ขณิกสมาธิ” คือสมาธิเล็กๆ น้อยๆ สมาธิแบบเด็กๆ ที่เพิ่งหัด
ตั้งไข่ คือหัดยืนแล้วก็ล้มลง แล้วก็ลุกขึ้นยืนใหม่ ซึ่งเป็นอารมณ์จิตที่ยัง
ไม่ตั้งมั่น สงบวูบลงเล็กน้อย แล้วก็รักษาไว้ได้ ซึ่งยังห่างไกลต่อการที่จิต
ถึงขั้นเป็นอุچارสมาธิและฌาน

แม้กระนั้นก็ยังมียานิสงส์มากมายถึงเพียงนี้ โดยหากผู้ใด จิตทรง
อารมณ์อยู่ในขั้น ขณิกสมาธิ แล้วบังเอิญตายลงในขณะนั้น อานิสงส์นี้
จะส่งผลให้ไปบังเกิดในเทวโลกชั้นที่ ๑ คือชั้น จาตุมหาราชิกา หากจิตยึด
ไตรสรณคมน์ มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งอันสูงสุดด้วย
ก็เป็นเทวดาชั้นที่ ๒ คือ ดาวดึงส์

สมาธินั้นมีหลายขั้นตอน ระยะเวลาที่จะเป็นฌาน (อัปปนาสมาธิ)
ก็คือขณิกสมาธิ และอุچارสมาธิ ซึ่งอานิสงส์ส่งผลให้ไปบังเกิดในเทวโลก ๖
ชั้น แต่ยังไม่ถึงชั้นพรหมโลก สมาธิในระดับ อัปปนาสมาธิ หรือฌานนั้น
มีรูปฌาน ๔ และอรุณฌาน ๔ ซึ่งล้วนแต่ส่งผลให้ไปเกิดในพรหมโลก
รวม ๒๐ ชั้น แต่จะเป็นชั้นใด ย่อมสุดแล้วแต่ความละเอียดประณีต ของ
กำลังฌานที่ได้ (เว้นแต่พรหมโลกชั้นสุทธาวาส คือชั้นที่ ๑๒ ถึง ๑๖ ซึ่ง
เป็นที่เกิดของพระอนาคามีบุคคลโดยเฉพาะ) เช่น รูปฌาน ๑ ส่งผลให้
บังเกิดในพรหมโลกชั้นที่ ๑ ถึงชั้นที่ ๓ สุดแล้วแต่ความละเอียดประณีต
ของกำลังฌาน ๑ เป็นต้น

ส่วนอรุปรมาณชั้นสูงสุด ที่เรียกว่า “แนวสัตยภูนาสัตยภูยตนะ” นั้น ส่งผลให้บังเกิดใน พรหมโลกชั้นสูงสุด คือชั้นที่ ๒๐ ซึ่งมีอายุยืนยาวถึง ๘๔,๐๐๐ มหากัป เรียกกันว่า นิพพานพรหม คือ นานเสียจนเกือบหาเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดมิได้ จนเป็นที่หลงผิดเข้าใจผิดกันว่าเป็นนิพพาน

การทำสมาธิ เป็นการสร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ ลงทุนน้อยที่สุด เพราะไม่ได้เสียเงินเสียทอง ไม่ได้เหน้อยยากต้องแบกหามแต่อย่างใด เพียงแต่ค่อยเพียรระวังรักษาสติ ค้มครองจิตมิให้แผ่สลายไปสู่อารมณ์อื่นๆ โดยให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวเท่านั้น การทำทานเสียอีก ยังต้องเสียเงินเสียทอง การสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลาโรงธรรม ยังต้องเสียทรัพย์ และบางทีก็ต้องเข้าช่วยแบกหามเหน้อยกาย แต่ก็ได้บุญน้อยกว่าการทำสมาธิอย่างเทียบกันไม่ได้

อย่างไรก็ดี การเจริญสมถภาวนา หรือสมาธินั้น แม้จะได้บุญอานิสงส์มากมายมหาศาลอย่างไร ก็ยังไม่ใช่บุญกุศลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบกับต้นไม้ ก็เป็นเพียงเนื้อไม้เท่านั้น การเจริญวิปัสสนา (การเจริญปัญญา) จึงจะเป็นการสร้างบุญกุศลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบ ก็เป็นแก่นไม้โดยแท้

(๒) วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา)

เมื่อจิตของผู้บำเพ็ญตั้งมั่นในสมาธิ จนมีกำลังดีแล้ว เช่น อยู่ในระดับฌานต่างๆ ซึ่งจะเป็นฌานระดับใดก็ได้ แม้แต่จะอยู่แค่เพียงอุปปจารสมาธิ จิตของผู้บำเพ็ญเพียรก็ย่อมมีกำลัง และอยู่ในสภาพที่นิ่มนวลควรแก่การเจริญวิปัสสนาต่อไปได้

อารมณ์ของวิปัสสนานั้น แตกต่างไปจากอารมณ์ของสมาธิ เพราะสมาธินั้น มุ่งให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งแต่เพียงอารมณ์เดียว โดยแน่วหนึ่งอยู่เช่นนั้น ไม่นึกไม่คิดอะไรๆ

แต่ วิปัสสนา ไม่ใช่การให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวหนึ่งอยู่ เช่นนั้น แต่เป็นจิตที่คิดใคร่ครวญ หาเหตุและผล ในสภาวะธรรมทั้งหลาย และสิ่งที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น มีแต่เพียงอย่างเดียว ก็คือ “ขันธ ๕” ซึ่งนิยมเรียกกันว่า “รูป-นาม” โดยรูป มี ๑ ส่วนนามนั้น มี ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

ขันธ ๕ ดังกล่าว เป็นเพียงอุปาทานขันธ เพราะแท้จริงแล้วก็ เป็นแต่เพียงสังขารธรรม ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปรุงแต่ง แต่เพราะอวิชชา คือ ความไม่รู้เท่าทันสภาวะธรรม จึงทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่น ด้วยอำนาจอุปาทานว่า เป็นตัวเป็นตนและของตน การเจริญวิปัสสนา ก็โดยมีจิตพิจารณา จนรู้แจ้งเห็นจริงว่า สภาวะธรรมทั้งหลาย อันได้แก่ขันธ ๕ นั้น ล้วนมีอาการเป็นพระไตรลักษณ์ คือเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดย...

(๑) อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง คือสรรพสิ่งทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สมบัติ เพชร หิน ดิน ทราย และรูปร่างของเรา ล้วนแต่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ไม่อาจจะให้ตั้งมั่นทรงอยู่ในสภาพเดิมได้ เช่น คน และสัตว์ เมื่อมีการเกิดขึ้นแล้ว ก็มีการเจริญเติบโตเป็นหนุ่มสาว และเฒ่าแก่ จนตายไปในที่สุด ไม่มีเว้นไปได้ทุกผู้คน แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย พรหม และเทวดา ฯลฯ

สรรพสิ่งทั้งหลายอันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ที่เรียกว่า อุปาทาน-ขันธ ๕ เช่น รูปร่าง ล้วนแต่เป็นแร่ธาตุต่างๆ มาประชุมรวมกัน เป็นหน่วยเล็กๆ ของชีวิตขึ้นก่อน ซึ่งเล็กจนตาเปล่ามองไม่เห็น เรียกกันว่า “เซลล์” แล้วบรรดาเซลล์เหล่านั้น ก็มาประชุมรวมกัน เป็นรูปร่างของคน และสัตว์ขึ้น ซึ่งหน่วยชีวิตเล็กๆ เหล่านี้ก็มี การเจริญเติบโต และแตกสลายไป แล้วเกิดของใหม่ขึ้นแทนที่อยู่ตลอดเวลา ล้วนแล้วแต่เป็นอนิจจัง ไม่เที่ยงแท้แน่นอน

(๒) ทุกขัง ได้แก่ “สภาพที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้” ทุกขัง ในที่นี้มีได้หมายความว่า เป็นความทุกข์กายทุกข์ใจเท่านั้น แต่การทุกข์กายทุกข์ใจ ก็เป็นลักษณะส่วนหนึ่งของ ทุกขัง ในที่นี้ สรรพสิ่งทั้งหลาย อันเป็นสังขารธรรม เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็ไม่อาจที่จะทรงตัวตั้งมั่นทนทานอยู่ในสภาพนั้นๆ ได้ตลอดไป แต่จะต้องเปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เมื่อได้เกิดมาเป็นเด็ก จะให้ทรงสภาพเป็นเด็กๆ เช่นนั้นตลอดไปหาได้ไม่ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นหนุ่มและสาว แล้วก็เฒ่าแก่ จนในที่สุดก็ต้องตายไป แม้แต่ขันธที่เป็นนามธรรม อันได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็ไม่มีสภาพทรงตัว เช่น ขันธที่เรียกว่า เวทนา อันได้แก่ความสุขกาย สุขใจ ทุกข์กาย ทุกข์ใจ และไม่สุขไม่ทุกข์ ซึ่งเมื่อมีอารมณ์อย่างใดดังกล่าวเกิดขึ้น แล้วจะให้ทรงอารมณ์เช่นนั้นตลอดไป ย่อมเป็นไปไม่ได้ นานไป อารมณ์เช่นนั้น หรือเวทนาเช่นนั้น ก็ค่อยๆ จางไป แล้วเกิดอารมณ์ใหม่ชนิดอื่นขึ้นมาแทน

(๓) อนัตตา ได้แก่ “ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่สิ่งของ” โดยสรรพสิ่งทั้งหลาย อันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ไม่ว่าจะเป็น “รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ” ล้วนแต่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เช่น รูปขันธ ย่อมประกอบขึ้นด้วยแร่ธาตุต่างๆ มาประชุมรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นหน่วยชีวิตเล็กๆ ขึ้นก่อน เรียกในทางวิทยาศาสตร์ว่า “เซลล์” แล้วเซลล์เหล่านั้นก็ประชุมรวมกันเป็นรูปใหม่ขึ้น จนเป็นรูปกายของคนและสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งพระท่านรวมเรียกหยาบๆ ว่า เป็นธาตุ ๔ มาประชุมรวมกัน โดยส่วนที่เป็นของแข็ง มีความหนักแน่น เช่น เนื้อ กระดูก ฯลฯ เรียกว่า ธาตุดิน ส่วนที่เป็นของเหลว เช่น น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย น้ำดี น้ำปัสสาวะ น้ำไขข้อ น้ำมูก น้ำลาย ฯลฯ รวมเรียกว่า ธาตุน้ำ ส่วนสิ่งที่ให้พลังงาน และอุณหภูมิในร่างกาย เช่น ความร้อน ความเย็น เรียกว่า ธาตุไฟ

ส่วนธรรมชาติที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว ความตั้งมั่น ความ
เคร่ง ความตึง และบรรดาสิ่งเคลื่อนไหวไปมาในร่างกาย เรียกว่า ธาตุลม
(โดยธาตุ ๔ ดังกล่าวนี้ มิได้มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “ธาตุ”
อันหมายถึงแร่ธาตุในทางวิทยาศาสตร์) ธาตุ ๔ หยาบๆ เหล่านี้ ได้มา
ประชุมรวมกันขึ้น เป็นรูปกายของคน สัตว์ และสรรพสิ่งทั้งหลาย เพียง
ชั่วคราวเท่านั้น เมื่อนานไปก็ย่อมเปลี่ยนแปลง แล้วแตกสลาย กลับคืน
ไปสู่สภาพเดิม โดยส่วนที่เป็นดิน ก็กลับไปสู่ดิน ส่วนที่เป็นน้ำ ก็กลับไป
สู่ น้ำ ส่วนที่เป็นไฟ ก็กลับไปสู่ไฟ ส่วนที่เป็นลม ก็กลับไปสู่ความเป็นลม
ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนของคนและสัตว์ที่ไหนแต่อย่างใด จึงไม่อาจจะยึดมั่น
ถือมั่นรูปกายนี้ว่า เป็นตัวเราของเรา ให้เป็นที่พึ่งอันถาวรได้

สมาธิ ย่อมมีกรรมฐาน ๔๐ เป็นอารมณ์ ซึ่งผู้บำเพ็ญอาจจะใช้
กรรมฐานบทใดบทหนึ่ง ตามแต่ที่ถูกต้องแก่จริตนิสัยของตน ก็ย่อมได้

ส่วนวิปัสสนานั้น มีแต่เพียงอย่างเดียว คือมีขันธ ๕ เป็นอารมณ์
เรียกสั้นๆ ว่า มีแต่รูปกับนามเท่านั้น ขันธ ๕ นั้นได้แก่ รูป เวทนา
สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสภาวะธรรม หรือสังขาร
ธรรม อันเกิดขึ้นเนื่องจากการปรุงแต่ง เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ไม่เที่ยง ทนอยู่
ในสภาพเช่นนั้นไม่ได้ และไม่ใช่อัตตา ไม่ใช่ตนแต่อย่างใด **อารมณ์ของ
วิปัสสนานั้น เป็นอารมณ์จิตที่ใคร่ครวญหาเหตุและผล ในสังขารธรรม
ทั้งหลาย** จนรู้แจ้ง เห็นจริงว่า เป็นพระไตรลักษณ์ คือเป็นอนิจจัง ทุกขัง
และอนัตตา และเมื่อใดที่จิตยอมรับสภาพความเป็นจริงว่า เป็นอนิจจัง
ทุกขัง และอนัตตา เรียกว่าจิตเข้าสู่กระแสธรรม ตัดกิเลสได้

ปัญญาที่จะเห็นสภาพความเป็นจริงดังกล่าว ไม่ใช่แต่เพียง
ปัญญาที่นึกคิดและคาดหมายเอาเท่านั้น แต่ย่อมมีตาวิเศษ หรือตาใน
อย่างที่พระท่านเรียกว่า “ญาณทัสสนะ” เห็นเป็นเช่นนั้นจริงๆ

ซึ่งจิตที่ได้ผ่านการอบรมสมาธิมา จนมีกำลังดีแล้ว ย่อมมีพลังให้เกิดญาณทัสสนะ หรือปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงดังกล่าวได้ เรียกกันว่า “สมาธิอบรมปัญญา” คือสมาธิ ทำให้วิปัสสนาญาณเกิดขึ้น และเมื่อวิปัสสนาญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถ่ายทอดนิกเลศให้เบาบางลง จิตย่อมจะเบาและใสสะอาด บางจากกิเลสทั้งหลายไปตามลำดับ สมาธิจิตก็จะยิ่งก้าวหน้าและตั้งมั่นมากยิ่งขึ้น ขึ้นไปอีก เรียกว่าเป็น “ปัญญาอบรมสมาธิ” ฉะนั้น ทั้ง สมาธิและวิปัสสนา จึงเป็นทั้งเหตุและผลของกันและกัน และอุปการะซึ่งกันและกัน จะมีวิปัสสนาปัญญาเกิดขึ้น โดยขาดกำลังสมาธิสนับสนุนมิได้เลย อย่างน้อยที่สุดก็ต้องใช้กำลังของขณิกสมาธิเป็นบาทฐานในระยะแรกเริ่ม สมาธิจึงเปรียบเหมือนกับหินลับมีด ส่วนวิปัสสนานั้น เหมือนกับมีดที่ได้ลับกับหินคมดีแล้ว ย่อมมีอำนาจถากถางตัดฟัน บรรดากิเลสทั้งหลาย ให้ขาดและพังลงได้

อันสังขารธรรมทั้งหลายนั้น ล้วนแต่เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ตัวเราของเราแต่อย่างใด ทุกสรรพสิ่งล้วนแล้วเป็นแค่ ดิน น้ำ ลม และไฟ มาประชุมรวมกันชั่วคราว ตามเหตุตามปัจจัยเท่านั้น ในเมื่อจิตได้เห็นความเป็นจริงเช่นนี้แล้ว จิตก็จะคลายจากอุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่น โดยคลายกำหนดในลาภ ยศ สรรเสริญ สุขทั้งหลาย ความโลภ ความโกรธ และความหลง ก็จะไปเบาบางลงไปตามลำดับปัญญาญาณ จนหมดสิ้นจากกิเลสทั้งหมด บรรลุซึ่งพระอรหัตผล

ฉะนั้น การที่จะเจริญวิปัสสนาภาวนาได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพยายามทำสมาธิให้ได้เสียก่อน หากทำสมาธิยังไม่ได้ (อย่างน้อยที่สุดจะต้องได้ขณิกสมาธิ) ก็ไม่มีทางที่จะเกิดวิปัสสนาปัญญาขึ้น สมาธิจึงเป็นเพียงบันไดขั้นต้น ที่จะก้าวไปสู่การเจริญวิปัสสนาปัญญาเท่านั้น ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้ว่า

“ผู้ใดแม้จะทำสมาธิ จนจิตเป็นฌานได้นานถึง ๑๐๐ ปี และไม่เสื่อม ก็ยังได้บุญน้อยกว่าผู้ที่มองเห็นความเป็นจริงที่ว่า สรรพสิ่งทั้งหลาย อันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ล้วนแล้วแต่ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แม้จะเห็นเพียงชั่วขณะจิตเดียวก็ตาม”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า วิปัสสนาภาวนา นั้นเป็นสุดยอดของการสร้าง บุญบารมีโดยแท้จริง และการกระทำก็ไม่ได้เหนื่อยยากลำบาก ไม่ต้องแบกหาม ไม่ต้องลงทุนหรือเสียทรัพย์แต่อย่างใด แต่ก็ได้กำไรมากที่สุด

เมื่อเปรียบเทียบให้ทานเช่นกับกรวดและทราย ก็เปรียบวิปัสสนา ได้กับเพชรน้ำเอก ซึ่งทาน ย่อมไม่มีทางที่จะเทียบศีล ศีล ก็ไม่มีทางที่จะเทียบกับสมาธิ และสมาธิ ก็ไม่มีทางที่จะเทียบกับวิปัสสนา

แต่ตราบไต่ที่เราทำทั้งหลาย ยังไม่ถึงฝั่งพระนิพพาน ก็ต้องเก็บเล็กผสมน้อย โดยทำทุกๆ ทาง เพื่อความไม่ประมาท โดยทำทั้งทาน ศีล และภาวนา สุดแต่โอกาสจะอำนวยให้

จะถือว่าการเจริญวิปัสสนาภาวนานั้นลงทุนน้อยที่สุด แต่ได้กำไรมากที่สุด ก็เลยทำแต่วิปัสสนาอย่างเดียว โดยไม่ยอมลงทุนทำบุญให้ทาน ใดๆ ไร่เลย เมื่อเกิดชาติหน้า เพราะเหตุที่ยังไม่ถึงฝั่งพระนิพพาน ก็เลยมีแต่ปัญญาอย่างเดียว ไม่มีจะกินจะใช้ ก็เห็นจะเจริญวิปัสสนาให้ถึงฝั่งพระนิพพานไปไม่ได้เหมือนกัน

อนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรัสเอาไว้ว่า “ผู้ใดมีปัญหา พิจารณาจนจิตเห็นความจริงว่า ร่างกายนี้เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน คน สัตว์ แม้จะนานเพียงชั่วข้างยกหูขึ้นกระดิก ก็ยังดีเสียกว่า ผู้ที่มีอายุยืนยาวถึง ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีปัญญาเห็นความเป็นจริงดังกล่าว” กล่าวคือ แม้ว่าอายุของผู้นั้นจะยืนยาวมานานเพียงใด ก็ย่อมโมฆะเสียเปล่าไปอีกชาติหนึ่ง จัดว่าเป็น “โมฆบุรุษ” คือบุรุษผู้สูญเปล่า

การเจริญสมณะและวิปัสสนาอย่างง่าย ๆ ประจำวัน

ต่อไปนี้เป็น การ เจริญสมณะและวิปัสสนาอย่างง่าย ๆ ประจำวัน ซึ่งควรจะได้ทำให้บ่อย ๆ ทำเนื่อง ๆ ทำให้มาก ๆ ทำจนจิตเป็นอารมณ์ แนบแน่น ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด คือ ไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง หรือนอน ก็คิดและใคร่ครวญถึงความเป็นจริง ๔ ประการ ดังต่อไปนี้ ซึ่งหากทำแล้ว พระพุทธองค์ตรัสว่า “จิตของผู้นั้น ไม่ห่างจากวิปัสสนา และเป็นผู้ไม่ห่างจากมรรคผลนิพพาน” คือ

(๑) มีจิตใคร่ครวญถึง **มรณัสสติกรรมฐาน หรือ มรณานุสติ-กรรมฐาน** ซึ่งก็คือ การใคร่ครวญถึงความตายเป็นอารมณ์ อันความมรณะนั้น เป็นธรรมอันยิ่งใหญ่ ที่ไม่มีใครสามารถที่จะเอาชนะได้ แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทรงบรรลุถึงพระธรรมอันยิ่งใหญ่ที่ไม่ตาย แต่ก็ยังต้องทรงทอดทิ้งพระสรีระร่างกายไว้ในโลก

การระลึกถึงความตาย จึงเป็นการเตือนสติให้ตื่น รีบพากเพียรชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ก่อนที่ความตายจะมาถึง พระพุทธองค์ตรัสสรรเสริญมรณัสสติว่า “มรณัสสติ (การระลึกถึงความตาย) อันบุคคลทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ หยั่งลงสู่พระนิพพานเป็นที่สุด ฯลฯ” อันมรณัสสติกรรมฐานนั้น แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย ซึ่งแม้จะได้บรรลุมรรคผลแล้วก็ไม่ยอมละ เพราะยังทรงอารมณ์มรณัสสตินี้ ควบคู่ไปกับวิปัสสนา เพื่อความอยู่เป็นสุข ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ตถาคตนี้ถึงความตาย อยู่ทุก ลมหายใจเข้าและออก ฯลฯ”

มรณัสสติกรรมฐานนั้น โดยปกติเป็นกรรมฐานของผู้ที่มีพุทธิจริต คือคนที่ฉลาด การใคร่ครวญถึงความตายเป็นอารมณ์ ก็คือการพิจารณาถึงความเป็นจริงที่ว่า ไม่ว่าจะคนและสัตว์ทั้งหลาย เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญวัยเป็นหนุ่มสาว เฒ่าแก่ แล้วก็ตายไปในที่สุด ไม่อาจจะล่วงพ้นไปได้

ทุกผู้คน ไม่ว่าจะเป็นคนยากดีมีจน เด็ก หนุ่มสาว เฒ่าแก่ สูงต่ำ และเหลื่อมล้ำกันด้วยฐานะันตรศกดีอย่างไร ในที่สุดก็หักกันและเสมอกัน ด้วยความตาย

ผู้ที่คิดถึงความตายนั้นเป็นผู้ที่ไม่ประมาทในชีวิต ไม่มัวเมาในชีวิต เพราะเมื่อคิดถึงแล้ว ย่อมเร่งกระทำความดีและบุญกุศล เกรงกลัวต่อบาปกรรมที่จะติดตามไปในภพชาติหน้า ผู้ที่ประมาทมัวเมาต่อทรัพย์สินสมบัติ ยศศักดิ์ ตำแหน่งหน้าที่นั้น เป็นผู้หลง เหมือนกับคนที่หุนหวกและตาบอด ซึ่งโบราณกล่าวต่าหนีไว้ว่า “หลงลำเนาเขาป่า กูหาพอไต่ยิน หลงยศอำนาจ ย่อมหุนหวกและตาบอด” และกล่าวไว้อีกว่า “หลงยศ ลืมตาย หลงกายลืมแก่” และความจริงก็มีให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ ที่บางท่าน ใกล้จะเข้าโลงอยู่แล้ว ก็ยังหลงและมัวเมาในอำนาจ วาสนา ตำแหน่งหน้าที่ จนลืมไปว่า อีกไม่นาน ตนก็จะต้องทิ้งต้องจากสิ่งเหล่านี้ไป และเมื่อได้พรวดจากไปแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนได้หลงมัวเมา ฝ้าแสวงหา หวงแหน เกาะแน่นอยู่นั้น ก็จะต้องสลายไปพร้อมกับความตายของตน สูญเปล่า ไม่ได้ตามติดกับตนไปด้วยเลย แล้วไม่นาน ผู้คนที่อยู่เบื้องหลัง ก็ลืมเลือนตนไปเสียสิ้น ดูเหมือนกับวันเวลาที่หลายที่ตนได้ต่อสู้มา เหนื่อยยาก ขวนขวายจนได้สิ่งดังกล่าวนั้น จะต้องโหม้และสูญเปล่าไป โดยหาสาระประโยชน์อันใดมิได้เลย

มรณัสสติกรรมฐานนั้น เมื่อพิจารณาไปนานๆ จิตจะค่อยๆ สงบระงับจากนิวรณ์ธรรม ๕ ประการ จนที่สุดก็เข้าถึงอุปปจารสมาธิ ซึ่งความจริงกรรมฐานของนี้เป็นเพียงสมถภาวนา แต่ก็ใกล้กับวิปัสสนา เพราะอารมณ์จิตที่ใช้ นั้น เป็นการพิจารณาหาเหตุผล ในรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งหากพลิกการพิจารณาว่า อันชีวิตของคนและสัตว์ ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งหลาย ไม่อาจทรงตัวตั้งมั่นอยู่ได้ เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมมีความตายเป็นที่สุด เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนี้แล้ว ก็เป็นวิปัสสนาภาวนา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อใกล้จะเสด็จดับขันธเข้าสู่
ปรินิพพาน อีก ๓ เดือน ได้ทรงปลงอายุสังขาร แล้วตรัสสอนพระอานนท์
พร้อมหมู่ภิกษุทั้งหลายว่า

“อานนท์ ตถาคตได้เคยบอกเธอแล้วมิใช่หรือ ว่าสัตว์จะต้อง
พลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น สัตว์จะได้ตามปรารถนาใน
สังขารนี้แต่ที่ไหนเล่า การที่จะขอให้สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว ที่มีปัจจัย
ปรุงแต่งแล้ว และที่จะต้องมีการแตกดับเป็นธรรมดาว่า อย่าฉิบหายเลย
ดังนี้ ย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะมีได้เป็นได้ การปรินิพพานของเราตถาคต
จักมีในกาลไม่นานเลย ถัดจากนี้ไปอีก ๓ เดือน เราจัก นิพพาน ฯลฯ
สัตว์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นคนหนุ่ม คนแก่ ทั้งที่เป็นพาลและบัณฑิต ทั้งที่มั่งมี
และยากจน ล้วนแต่มีความตายเป็นเบื้องหน้า

เปรียบเหมือนภาชนะดิน ที่ช่างหม้อได้ปั้นแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่
ทั้งที่สูงและที่ยังดิบ ล้วนแต่มีการแตกทำลายไปในที่สุดฉฉินใด ชีวิตแห่ง
สัตว์ทั้งหลาย ก็ล้วนแต่มีความตายเป็นเบื้องหน้าฉฉินนั้น

วัยของเราแก่ห่อหมแล้ว ชีวิตของเราริบหรี่แล้ว เราจักต้องละ
พวกเธอไป ที่พึงของตัวเอง เราได้ทำแล้ว ภิกษุทั้งหลาย เธอจงเป็นผู้
ไม่ประมาท มีสติ มีศีล มีความดำริอันตั้งไว้แล้วด้วยดี ตามรักษาซึ่งจิต
ของตนเถิด ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุใดเป็นผู้ไม่ประมาท ก็สามารถที่จะถึง
ที่สุดแห่งทุกขได้”

และในวันมหาปรินิพพาน พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสปัจฉิมโอวาท
ที่เรียกกันว่า “อัปมาทธรรม” สั่งสอนพระสาวกเป็นครั้งสุดท้าย จนดู
เหมือนว่า พระธรรม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นที่ทรงสั่งสอนมานานถึง
๔๕ พรรษา ได้มาประมวลประชุมรวมกัน ในปัจฉิมโอวาทนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ตถาคตขอเตือนท่านทั้งหลายว่า สังฆารทังหลาย มีความเสื่อมเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังประโยชน์ตน และประโยชน์ท่าน ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด”

(๒) **มีจิตใคร่ครวญถึง อสุภกรรมฐาน** อสุภ ได้แก่สิ่งที่ไม่สวยไม่งาม เช่น ซากศพ คือมีจิตพิจารณาให้เห็นความเป็นจริงที่ว่า ร่างกายของคนและสัตว์ อันเป็นที่นิยมรักใคร่เสน่หา และเป็นบ่อเกิดแห่งตัณหาราคะ กามกิเลส ว่าเป็นของสวयของงาม เป็นที่เจริญตาเจริญใจ ไม่ว่าจะร่างกายของตนเองและของผู้อื่นก็ตาม แท้ที่จริงแล้วก็เป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง คือทนอยู่ในสภาพเช่นนั้นไม่ได้ วันเวลาย่อมพรากความสวยสดงดงาม ให้ค่อยๆ จากไป จนเข้าสู่วัยชรา ซึ่งจะมองหาความสวยงามใดๆ หลงเหลืออยู่มิได้อีกเลย

และในทันใดที่ตายลงนั้น แม้แต่ผู้ที่เคยสนิทสนมเสน่หารักใคร่อันรวมถึง สามี ภริยา และบุตรธิดา ต่างก็พากันรังเกียจในทันใด ไม่ยอมเข้าใกล้ บ้านของตนเองที่อุทิศสร้างมาด้วยความเหนื่อยยาก ก็ไม่ยอมให้อยู่ ต้องรีบๆ ขนออกไปโดยไว ไว้วัด แล้วซากเหล่านั้นก็เน่าเปื่อยสลายไป เริ่มตั้งแต่เนื้อหนัง ค่อยๆ พองออก ขึ้นอืด น้ำเลือดน้ำเหลืองก็เริ่มเน่า แล้วเดือดไหลออกจากทวารทั้งหลาย เนื้อหนังแตกปริ แล้วร่วงหลุดออก จนเหลือแต่กระดูก ส่งกลิ่นเน่าเหม็น เป็นที่น่าเกลียดน่ากลัว สะอิดสะเอียน หาความสวยงามน่ารักเสน่หาใดๆ มิได้เลย ทั้งไร้คุณค่าและประโยชน์ คงมีค่าแค่เป็นอาหารแก่หมู่หนอนเท่านั้น แล้วในที่สุดกระดูกก็กระจัดกระจายเรี่ยราดอยู่ตามดินและทราย แตกละเอียดผงเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แล้วเปื่อยยุ่ยเป็นปุ๋ยแก่พืชผักต่อไป หาดัตถนของเราของเขาคือไหนมิได้เลย สังฆารของเราในที่สุดก็เป็นเช่นนี้ ไม่มีอะไรคงเหลือไว้เลย

(๓) มีจิตใคร่ครวญถึง กายคตานุสสติกรรมฐาน บางทีเรียกกันง่าย ๆ ว่า “กายคตาสติกรรมฐาน” เป็นกรรมฐานที่มีอันสงส์มาก เพราะสามารถทำให้ละ “สักกายทิฐิ” อันเป็นสังโยชน์ข้อต้น ได้โดยง่าย และเป็นกรรมฐานที่เกี่ยวกับการพิจารณาร่างกาย ให้เห็นสภาพตามความเป็นจริง ซึ่งมักพิจารณาพร้อมกับบอสุภกรรมฐาน มรณัสสติกรรมฐาน ซึ่งพระอรีย์เจ้าทุก ๆ พระองค์ที่จะบรรลุพระอรหัตผลได้ จะต้องผ่านการพิจารณากรรมฐานทั้ง ๓ กองนี้เสมอ มิฉะนั้นแล้วจะเป็นพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนาไม่ได้ ทั้งนี้เพราะบรรดาสรรพกิเลสทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นความโลภ โกรธ และหลง ต่างก็เกิดขึ้นที่กายนี้ เพราะความยึดมั่นถือมั่นด้วยอำนาจอุปาทาน ว่าเป็นตัวตนและของตน จึงได้เกิดกิเลสดังกล่าวขึ้น

การพิจารณาละกิเลส ก็จะต้องพิจารณาละที่กายนี้เอง มรรค ผล และนิพพาน ไม่ต้องไปมองหาที่ไหนเลย แต่มีอยู่พร้อม ให้รู้แจ้งเห็นจริงได้ที่ร่างกาย อันกว้างคอก ยาววา และหนาตึบนี้เอง

การพิจารณาก็คือ ให้มีจิตใคร่ครวญ เห็นตามสภาพความเป็นจริงว่า อันร่างกายของคนและสัตว์ ที่ต่างก็เฝ้าทะนุถนอม ว่าสวยงาม เป็นที่สนึทเส่นหา ชมเชยรักใคร่ซึ่งกันและกันนั้น แท้จริงแล้วก็ เป็นของปฏิกุศลสกปรกโสโครก ไม่สวยไม่งาม ไม่น่ารักใคร่ทะนุถนอม เป็นบุตรเป็นคู เป็นที่บรรจุไว้ซึ่งสรรพสิ่ง ทั้งที่เป็นพืชผักและซากศพของสัตว์ ที่บริโภคเข้าไปภายในกระเพาะนั้น คือเป็นตุจูปาชา ที่รวมฝังซากศพของสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง พืชและสัตว์ที่บริโภคเข้าไป ก็ล้วนแต่เป็นของที่สกปรก เมื่อขับถ่ายออกมาจากทวารทั้งหลาย ก็ยังเป็นของที่สกปรกโสโครก ซึ่งต่างก็พากันรังเกียจว่าเป็น “ขี้” มีสารพัดขี้ ซึ่งแม้แต่จะเหลือบตาไปมอง ก็ยังไม่อยากที่จะมอง แต่แท้ที่จริงแล้วในท้อง กระเพาะ ลำไส้ ภายในร่างกายของทุกคน ก็ยังคงมีบรรดา “ขี้” เหล่านี้บรรจุอยู่ เพียงแต่มีหนังห่อหุ้มปกปิดไว้ ทำให้ไม่สามารถมองเห็นได้จากภายนอกเท่านั้น

แต่เราท่านทั้งหลาย ก็พากันกกกอด คลึงเคล้า ฝ้าชมเชยกันขึ้น เหล่านี้ ว่าเป็นของที่สวยงาม น่ารักน่าใคร่ น่าเสน่ห์อย่างยิ่งนัก

เมื่อมีการขับถ่ายออกจากทวารหู ก็เรียกกันว่า ชี้ออกหู คือ “ชีหู” ที่ขับถ่ายออกทางตา ก็เรียกกันว่า “ชีตา” ที่ติดพันอยู่ ก็เรียกว่า “ชีพัน” ที่ออกจากทางจมูก ก็เรียกว่าชีออกจมูก คือ “ชีจมูก” รวมความแล้ว บรรดาสิ่งที่ขับถ่ายออกมา พอพ้นจากร่างกาย ในทันใดนั้นเอง จากเดิม ที่เป็นของน่ารักน่าเสน่ห์ ก็กลายเป็นของที่น่ารังเกียจไปโดยพลัน กลายเป็นสิ่งที่ไม่มีใครอยากกรอกอยากเสนาหา เพราะเป็นชี และไม่ใคร่อยากเป็นเจ้าของด้วย เมื่อไม่มีใครยอมรับเป็นเจ้าของ สิ่งที่ขับถ่ายออกมา ทางผิวหนัง จึงหาเจ้าของมิได้ ซึ่งต่างก็โทษกันว่า “ชีของใครก็ไม่ทราบ” นานเข้าก็กลายเป็น “ชีโคล” ดังนี้ เป็นต้น

นอกจากสิ่งที่ขับถ่ายออกมา จะน่ารังเกียจดังกล่าวแล้ว แม้แต่สังขารร่างกายของคนเรา เมื่อได้แยกแยะพิจารณาไปแล้ว ก็จะทำให้เห็นความจริงที่ว่า เป็นที่ประชุมรวมกัน ของอวัยวะชิ้นต่างๆ ที่เป็น ตา หู จมูก ลิ้น กล้ามเนื้อ ปอด ตับ ม้าม หัวใจ กระเพาะอาหาร ลำไส้ หนึ่ง ฟังผืด เส้นเอ็น น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย น้ำตา น้ำปัสสาวะ ฯลฯ รวมเรียกกันว่า อากาโร ๓๒ ซึ่งต่างก็ห้อยแขวนระเกะระกะ ยานโตงเตง อยู่ภายใน เมื่อแยกหรือควักออกดูทีละชิ้น จะไม่มีชิ้นใด ที่เรียกกันว่า สวยงาม น่ารัก น่าพิศवासเลย กลับเป็นของที่น่าเกลียด ไม่สวย ไม่งาม ไม่น่าดู แต่สิ่งเหล่านี้ก็รวมประกอบอยู่ภายในร่างกายของเราทุกคน โดยมีหนังหุ้มห่อปกปิดอยู่โดยรอบ หากไม่มีผืนหนังหุ้มห่อ และสามารถมองเห็นภายในได้แล้ว แม้จะเป็นร่างกายของคนที่รักสุดสวาทซาใจ ก็คงจะต้องรีบเปื้อนหน้าหนี ออกสัน ขวัญหาย บางทีอาจจะต้องถึงขั้น จับไข้ไปเลย ซึ่งอาจจะต้องถึงขั้นทำพิธีปัดรังควาน เรียกขวัญกันอีก

หากจะถือว่า ความน่ารักน่าเสนาหา อยู่ที่ผิวนหรือแผ่นหนังรอบกาย ก็ลองลอกออกมาดู ก็จะเห็นว่า ไม่สวยงามตรงไหนแต่อย่างใด แต่ที่นิยมยกย่อง รักใคร่ หลงกันอยู่ ก็คือผิว หรือสีของหนังชั้นนอกสุดเท่านั้น ถ้าได้ลอก หรือขูดผิวชั้นนอกสุดออก ให้เหลือแต่หนังแท้แดงๆ แล้วแม้แต่จะเป็นหนังสดสวยของนางงามจักรวาล ผู้คนก็คงจะต้องเบือนหน้าหนี จึงเป็นที่แน่ชัดว่า คนสวยคนงาม ก็คงสวยและงามกันแค่ผิวหนังชั้นนอกสุด รักและเสน่หากันที่ผิวหนัง ซึ่งเป็นของฉาบฉวยนอกกาย หาได้สวยงามน่ารักเข้าไปถึงตับ ปอด หัวใจ ม้าม กระเพาะ ลำไส้ น้ำเลือด น้ำเหลือง อูจจาอะ ปัสสาวะ ที่อยู่ภายในร่างกายด้วยไม่

ส่วนผู้ที่ผิวหรือสีของหนังดำต่าง ไม่สดใสหน้าดู ก็พยายามทา ลิปสติก แต่งหน้า ทาสี ปอกแป้ง ย้อม และดัดกันเข้าไป ให้เต่งตึง และ ออกเป็นสีสันต่างๆ แล้วก็พากันนิยมยกย่องชวนชมกันไป แท้ที่จริงแล้ว ก็เป็นความหลง โดยหลงรักกันที่แป้งและสีที่พอก หลอกให้เห็นฉาบฉวย อยู่แต่ที่ผิวภายนอกเท่านั้น เมื่อมีสติพิจารณาเห็นความเป็นจริงอยู่เช่นนี้ หากจิตมีกำลัง ก็จะทำให้วิรณ ๕ ประการ ค่อยๆ สงบระงับลง ทีละเล็ก ทีละน้อย โดยเฉพาะจิตจะไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย แส่ส่ายไปใน อารมณ์รักๆ ใคร่ๆ ในที่สุดจิตก็จะสงบเยือกเย็นลง จนถึงขั้นอุปปจารสมาธิได้ หากสติมีกำลังพอ ก็อาจถึงขั้นปฐมฌานได้

กายคตานุสสติกรรมฐานนั้น ความจริงก็เป็นเพียงสมถภาวนา ที่ทำให้จิตเป็นสมาธิได้ถึงขั้นปฐมฌาน แต่ก็เป็นสมถภาวนา ที่เจือไปด้วย วิปัสสนาภาวนา เพราะเป็นอารมณ์จิตที่ใคร่ครวญหาเหตุและผล ตาม สภาพเป็นจริงของสังขารธรรม หรือสภาวะธรรม

ซึ่งหากได้พลิกการ พิจารณาอาการ ๓๒ ดังกล่าว ให้รู้แจ้งเห็นจริงว่า อาการ ๓๒ ดังกล่าวนั้น ไม่มีการทรงตัว เมื่อมีเกิดเป็นอาการ ๓๒ ขึ้นแล้ว ก็ไม่อาจจะตั้งมั่นอยู่ได้ จะต้องเปลี่ยนแปลงไป

อาการ ๓๒ ดังกล่าวนั้น เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ตัวเราและของเราแต่อย่างใด ร่างกาย ไม่ว่าของตนเองและของผู้อื่น ต่างก็เต็มไปด้วยความทุกข์ ดังนี้ก็เป็น วิปัสสนา

กายคตานุสสติกรรมฐาน เป็นกรรมฐานที่เมื่อได้พิจารณาไปแล้ว ก็เห็นความสภกโสโครกของร่างกาย จนรู้แจ้งเห็นจริงว่า ไม่น่ารัก ไม่น่าใคร่ จึงเป็นกรรมฐานที่มีอำนาจทำลายราคะกิเลส และเมื่อได้รู้แจ้ง เห็นจริงดังกล่าวนั้น เข้า จิตก็จะมีกำลัง และเกิดความเบื่อหน่ายใน ร่างกาย ทั้งของตนเองและของผู้อื่น จึงเป็นการง่ายที่ “นิพพิทาญาณ” จะเกิดขึ้น และเมื่อ “นิพพิทาญาณ” ได้เกิดขึ้นแล้ว จนมีญาณทัสสนะ เห็นแจ้งอาการพระไตรลักษณ์ว่า ร่างกายเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขาแต่อย่างใด จิตก็จะโน้มไปสู่ “สังขารรूपกษญาญาณ” ซึ่งมีอารมณ์อันวางเฉย ไม่ยินดียินร้ายในร่างกาย และคล้ายกำหนดในรูปนามชั้น ๕ เรียกว่า จิตปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่น ในอนุภาทานชั้น ๕ ซึ่งจะนำไปสู่การละ “สักกายทิฐิ” อันเป็นการละ ความเห็นผิดในร่างกายนี้เสียได้ ถ้าละได้เมื่อใด ก็ใกล้ที่จะบรรลุความเป็นพระอรหันต์เจ้าเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา คือเป็น “พระโสดาบัน” สมจริงตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า การเจริญพระกรรมฐานกองนี้ จะไม่ห่างจากมรรค ผล และนิพพาน

ฉะนั้น กายคตานุสสติกรรมฐาน จึงเป็นกรรมฐานเครื่องที่จะทำให้ บรรลุพระอรหันต์ได้โดยง่าย ซึ่งในสมัยพระพุทธกาล ท่านที่บรรลุแล้ว ด้วยพระกรรมฐานกองนี้มีเป็นอันมาก ในสมัยที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ๆ ได้เสด็จไปพบพราหมณ์สองสามีภรรยา ซึ่งมีธิดาที่สวยสุดสวย นามว่า “นางมาคัณฑิยา” พราหมณ์ทั้งสองขอบใจในพระพุทธองค์ จึงได้ออก ปากยกนางมาคัณฑิยาให้เป็นภรรยา

พระพุทธองค์ไม่ทรงรับไว้ และมองเห็นนิสัยของพราหมณ์สามีภรรยาทั้งสอง ที่จะได้บรรลุมรรคผล จึงได้ทรงแสดงธรรมให้ฟัง โดยยกเอา กายคตานุสสติกรรมฐาน ขึ้นมาเทศน์ ซึ่งได้ตรัสตำหนิโทษแห่งความสวยงามแห่งรูปกายของนางมาคัณทียาว่า พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า เป็นของปฏิกูล มูตร คุถ เน่าเหม็น หาความสวยงามใดๆ มิได้เลย พราหมณ์ทั้งสองพิจารณาตาม ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ส่วนนางมาคัณทียากลับผูกโกรธ ต่อมาเมื่อนางได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าอุเทนแห่งกรุงโกสัมพี ก็ได้จ้องล้างจองผลาญพระพุทธองค์อย่างไม่สิ้นสุด เพราะอำนาจแรงพยาบาท

อีกท่านหนึ่งก็คือ นางอภिरูปนันทา ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าเชมกะศากยะ ก็จัดว่ามีรูปงามที่สุดในสมัยนั้น และพระนางทรงภาคภูมิใจหลงใหลในความงดงามของพระนางยิ่งนัก แต่ด้วยบุญบารมีที่ได้เคยสร้างสมอบรมมาแล้วเป็นอันมากในอดีตชาติ เป็นเหตุให้พระนางได้สดับพระธรรมเทศนา ของพระพุทธองค์จากพระโอรส ซึ่งได้ทรงเทศน์ กายคตานุสสติกรรมฐาน ควบคู่ไปกับ มรณัสสติกรรมฐาน แล้วทรงเนรมิตรูปกายของสาวงาม ที่งามยิ่งกว่าพระนางให้ปรากฏขึ้น ให้พระนางได้มองเห็น แล้วบันดาลให้รูปเนรมิตนั้น ค่อยๆ เจริญวัย แล้วแก่ชราทรุดโทรมลงๆ จนตายไปในที่สุด แล้วก็เน่าเปื่อย สลายไปต่อหน้าต่อตา พระนางก็น้อมนำเอาภาพนิมิตนั้น เข้ามาเปรียบเทียบกับร่างกายของพระนาง จนเห็นว่า ร่างกายอันงดงามของพระนางนั้น หาได้งามจริงไม่ ทั้งเป็นอนิจจัง และอนัตตา หาสาระแก่นสารที่พึ่งอันถาวรอันใดมิได้เลย จนพระนางได้บรรลุพระอรหัตตในขณะนั้นเอง

และนอกจากนี้ ก็ยังมีพระนางเขมาเทวี ที่ยิ่งด้วยรูปโฉม และเป็นพระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าพิมพิสาร แห่งเมืองราชคฤห์ ก็ได้บรรลุพระอรหัตตในทำนองเดียวกันนี้เอง

(๔) **มีจิตใคร่ครวญถึงธาตุกรรมฐาน** คือ นอกจากจะมีจิตใคร่ครวญถึงความเป็นจริงของร่างกายดังกล่าวมาในข้อที่ (๓) แล้ว พึงพิจารณาแยกให้เห็นความเป็นจริงที่ว่า อันที่จริงร่างกายของเราเองก็ดี ของผู้อื่นก็ดี ไม่ใช่ตัวเราของเราแต่อย่างใดเลย เป็นแต่เพียงธาตุ ๔ ที่มาประชุมเกาะกุมรวมกันเพียงชั่วคราวเท่านั้นเอง ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ แล้วสิ่งเหล่านี้ ก็ทนอยู่ในสภาพที่รวมกันเช่นนั้นไม่ได้ นานไปก็เก่า แก่ แล้วแตกสลายตายไป ธาตุน้ำ ก็กลับไปสู่ความเป็นน้ำ ธาตุดิน ก็กลับไปสู่ความเป็นดิน ธาตุลม ก็กลับไปสู่ความเป็นลม และธาตุไฟ ก็กลับไปสู่ความเป็นไฟตามเดิม

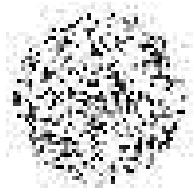
เนื้อตัวร่างกายของเรา เมื่อได้แยกส่วนออกมาดูแล้วก็มิได้มีตัวตนที่ตรงไหนแต่อย่างใด เป็นเพียงแค่นื้อหนัง กระดูก ด้บ ไต ไส้ กระเพาะ เส้นเอ็น พังผืด เนื้อเยื่อ มันสมอง ไขข้อ ฯลฯ มาเกาะกุมกัน ตัวตนของเราไม่มี ครั้นเมื่อแยกอวัยวะย่อยๆ ดังกล่าวออกไป จนถึงหน่วยย่อยๆ ของชีวิต คือ เซลล์เล็กๆ ที่มาเกาะกุมรวมกัน ก็จะเป็นว่าเซลล์เอง ก็เนื่องมาจากแร่ธาตุทั้งหลายซึ่งไม่มีชีวิตจิตใจ มารวมกันเป็นกลุ่มก้อนเล็กๆ ไม่มีตัวตนของเราแต่อย่างใด แม้แร่ธาตุต่างๆ นั้น ก็เนื่องมาจากพลังงานโปรตอน และอิเล็กตรอนเท่านั้น หาใช่ตัวตนของเราแต่อย่างใดไม่ ที่หลงกันอยู่ว่าตัวเราของเรา หาที่ไหนมิได้เลย ทุกสรรพสิ่ง ที่ดิ้นรนแสวงหาสะสมกันเข้าไว้ ในที่สุดก็ต้องทิ้งจาก ซึ่งป่วยการที่จะกล่าวไปถึงสมบัติที่จะนำเอาติดตัวไปด้วย แม้แต่เนื้อตัวร่างกายที่ว่าเป็นของเรา ก็ยังเอาติดตัวไปไม่ได้ และก็ เป็นความจริงที่ได้เห็นและรู้กันมานานนับล้านๆ ปี คนแล้วคนเล่า ท่านทั้งหลายที่ได้เคยยิ่งใหญ่ ด้วยอำนาจยศศักดิ์ อำนาจวาสนา และทรัพย์สมบัติในอดีตกาล จนเป็นถึงมหาจักรพรรดิ มีสมบัติที่สร้างสมมาด้วยเลือดและน้ำตาของผู้อื่นจนค่อนโลก แต่แล้วในที่สุดก็ต้องทิ้งต้องจากสิ่งเหล่านี้ไป

แม้แต่เนื้อตัวร่างกายของท่าน ที่เคยยิ่งใหญ่ จนถึงกับเป็นผู้ที่ไม่อาจจะแตะต้องได้ แต่แล้วก็ต้องทอดทิ้งจมดินและทราย จนในที่สุดก็สลายไป จนหาไม่พบว่า เนื้อ หนัง กระดูก ขน เล็บ ตับ ไต ใส้ กระเพาะของท่านไปอยู่ที่ตรงไหน คงเหลืออยู่แต่สิ่งที่เป็น ดิน น้ำ ลม และไฟ ตามสภาพเดิมที่ก่อเกิดกำเนิดมาเป็นตัวของท่านแต่เพียงชั่วคราวเท่านั้น

แล้วตัวของเราท่านทั้งหลายก็เพียงเท่านี้ มิได้ยิ่งใหญ่เกินไปกว่าท่านในอดีต จะรอดพ้นจากสังขารมณีไปได้หรือ

เมื่อความเป็นจริงก็เห็นๆ กันอยู่เช่นนี้แล้ว เหตุใดเราท่านทั้งหลายจึงต้องพากันดิ้นรนชวนขวาย สะสมสิ่งทีในที่สุดก็ต้องทิ้ง จะต้องจากไป ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายวันเวลาอันมีค่าของพวกเรา ซึ่งก็คงมีไม่เกินคนละ ๑๐๐ ปี ให้ต้องโมฆะเสียเปล่าไป โดยหาสาระประโยชน์อันใดมิได้ เหตุใดไม่เร่งชวนขวายสร้างสมบุญบารมี ที่เป็นอริยทรัพย์อันประเสริฐ ซึ่งจะติดตามตัวไปได้ในชาติหน้า

แม้หากสิ่งเหล่านี้จะไม่มีจริง ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ อย่างเลวพวกเราก็เพียงเสมอตัว มิได้ขาดทุนแต่อย่างใด หากสิ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนไว้มีจริง ดังที่ปราชญ์ในอดีตกาลยอมรับ แล้วเราท่านทั้งหลายไม่สร้างสมบุญและความดีไว้ สร้างสมแต่ความชั่วและบาปกรรม ตามติดตัวไป เราท่านทั้งหลายมิขาดทุนหรือ เวลาในชีวิตของเราที่ควรจะได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ กลับต้องมาโมฆะเสียเปล่า ก็สมควรที่จะได้ชื่อว่า เป็น “โมฆะบุรุษ” โดยแท้

หมายเหตุ โมทนาสาธุกับ อาจารย์พรศิลป์ รัตนชุตเดช ผู้เอื้อเฟื้อภาพเขียนลายเส้นที่ได้นำมาประดิษฐ์เป็นภาพปก และใช้เป็นภาพประกอบในหนังสือเล่มนี้

ภาพโดย พรศิลป์ รัตน์ชูเดช

ชีวิตนี้น้อยนัก

ชีวิตนี้สั้นนัก แต่ชีวิตนี้สำคัญนัก เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นทางแยก จะไปสูงไปต่ำ จะไปดีไปร้าย เลือกได้ในชีวิตนี้เท่านั้น พึงสำนึกข้อนี้อให้จงดี แล้วจงเลือกเถิด เลือกให้ดีเถิด

ชีวิตนี้จักสวัสดิ์ และชีวิตข้างหน้าจักสวัสดิ์ได้ ถ้ามือแห่งกรรมร้าย ไม่มาถึงเสียก่อน

มือแห่งกรรมร้ายใดๆ ก็จะเอื้อมมาถึงไม่ได้ ถ้าชีวิตนี้ ระวังให้ดีเร็วกว่า และการจะระวังให้เร็วกว่ามือแห่งกรรมนั้น จะต้องอาศัยกำลังบุญกุศล คุณงามความดีเป็นอันมาก และสม่ำเสมอ

กำลังความสามารถในการระวังมือแห่งกรรมชั่วกรรมร้าย คือ การทำดี พร้อมทั้งกาย วาจา ใจ ทุกเวลา

ผู้จะมีสติระวัง ไม่ทำความไม่ดี ทั้งกาย วาจา ใจ ได้ยิ่งกว่าผู้อื่น คือ เป็นผู้มั่งคั่งบุญกุศลแท้ อันเป็นกรรมสำคัญ กรรมที่จะทำคนให้เป็นคนดี มีความหวังใย บรรารณาจะระวังรักษาผู้มีพระคุณ ไม่ให้ต้องเสียชื่อเสียง และไม่ต้องเสียทั้งน้ำใจ

ผู้มั่งคั่งบุญกุศลแท้ จึงเป็นผู้มีกรรมเครื่องคุ้มครองให้สวัสดิ์ เครื่องคุ้มครองให้สวัสดิ์ ก็คือ คุ้มครองไม่ให้ทำความไม่ดี คุ้มครองให้ทำแต่ความดี ทั้งกาย วาจา ใจ ทุกเวลา

ชีวิตนี้สั้นนัก พึงใช้ชีวิตนี้อย่างผู้มีปัญญา ให้เป็นทางไปสู่ชีวิตหน้าที่ยืนนาน ให้เป็นสุคติที่ไม่มีกาลเวลา หาขอบเขตมิได้ โดยยึดหลักสำคัญ คือ ความมั่งคั่งบุญกุศลที่ต่อมารดาบิดา และต่อสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้มั่นคงทุกลมหายใจเข้าออกเถิด

รายนามผู้ร่วมบุญ กองทุนธรรมวิहार พิมพ์หนังสือ "วิธีสร้างบุญบารมี" ของสมเด็จพระสังฆราชฯ (ครั้งที่ ๒๕ ชุดที่ ๑)

เนื่องในโอกาส วันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม โยมมารทศารคมพัฒนาการก่อสร้าง (ไซเมิต เหล่าสุวรรณ)

จำนวน ๑,๕๙๙ เล่ม พระพนม ธมฺมกาลโย, พระสมภพ ขุนทวีโร, สามเณรคมกฤษ นพกุล, ชาติชาย-จิตรวรรณ-
ตัญญู.นฤตา ไซติกกลาง , ต.ต.ประจวบ-ธณัฐดา ราชภุชโร, ทวี-ภาราดา-ตช.ภานุวิชญ์-ตัญญู.บุปผชาติ กตสาพรมมา,
ส.ต.อนนทาท-จันนิกา ดองกรไทย, นิล-ยุพองค์-นันทิยา-ณปภัส-ยุทธนา-ตัญญู.ณัฐนิชา ไฝเพชร, สุ่ม เหยี่ยวกลาง,
อาม่าศรี-นงลักษณ์ -ธีระ-ปิยทิพย์-อองอาจ-วันิดา-พลิชญ์-สรพรพร-น่านนันทน์-วีระชัย พุกฤษทนาเวศ,
ณัฐพัชร ศิริปภมาณนท์ , กณธิดา หนูพันธุ์, พิมพ์ก ธนาภาพันธ์วีร์, นิธิ-สุภา-สุธารสร ทั้งทอง, นพรัตน์ เขยไธสง,
ไพฑูริย์ แพงตะกู, อำพร พูลพานิช, ณัฐนันท์-สมฤดี ศิลปภากุล, สุธาสิณี ศรีม่วงกลาง, นิตยา ศรีลาวรรณ, ราเชนทร์
รณัฐเนิน, ชไมพร กิจศิลป์, นිරมล สันทพิทิม, สายธาร เสดตะปุตะ, คมกฤษ แก่นวงษ์, เจริญ นิยมไทย, ริชารด์ สมิงทะเล,
นัยนา ชมพลกรัง, อรุณ จันทรโคตร, กนกพลอย มานะตะกู, นवलจันทร์ ช่วยเจริญวงศ์, อัจฉิมา มีชานาญ, อริศรา
เที่ยงธรรม, อ่อนศรี ทัชนาถ, ลินรอง-แดง-รัชนิกร ดรบระชุม, เหนือกัญ-ตัญญู.นาหามิ มีวระ, เพชร-ประพันธ์-ธีรพล-
ตช.ฐิติกร-ตช.ก้องภพ-จันทรจิรา ประจิตร, รัช-บุญสิริ แก้วมะเร็ง, ยชญุช-ตช.จิรายุทธ-ตช.จิรชาติ เอียงจบก, ลัญ ชนลิน,
จัญญู-ธัญชนก-ตัญญู.ณาศา-ตัญญู.ณาศวีร์ คำนวนกฤษ, อมรา เมธโยดม, สัมฤทธิ์-ลี-รณมาภา กลั่นค่างพลู, สมจิตร บมขุนทด,
ลำพึง-ภูษพงษ์-ธนา-พรณิภา เดชกุลทอง, กิติกร เหนือม, ธารทิพย์ สุขสะอาด, ธนาภัทร ไซติสุวรรณสิงห์, ศิริขวัญ หาญกล้า

จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม ชฎาทิวารัตน์ สุวรรณวัฒน์

จำนวน ๑,๐๑๐ เล่ม กองทุนคุณพ่อเชียง, ไฉ่ฮั่ว แซ่ฮ้อ, วัฒนเพ็ญ-พิชญา วรณวีรการ, เกรียงศักดิ์-ศมณพร-
วัฒน์ธิดา-บงกช-ก่องพงศ์ นิรมานทองดวงศ์, วีระพงศ์-กณิศา-ชนภัทร-เสกข์ สุดาวงศ์, สุธานันท์-กิติร์วี-
ภูริณัฐ บงสุนันท์, สุเมธ-พรกรณชัย-ธีรเมธ-ธีรนาฏ กนต์พิทยา, สัมภาภรณ์-วิภากรณ-กุลภัสสร-วิทิต-ชินกฤต
อวชิรการ, วิโรจน์-กุลลาบแดง ณัฐรังสี, กติณทอมเอกริงศักดิ์, บจก.นิตคอมพิวเตอร์

จำนวน ๙๙๙ เล่ม ณรงค์ศักดิ์ แก้วเฒ่า-วิรมน-วิชิต-วิศิษฐ์-ตัญญู.ธัญจิรา-ตัญญู.วิภาศา-อัญชลี-สุวิมล-โคทิน-กุลิน
ติลภกาญจนมาลัย, ประยูทธ ชื่นสม, หนูไกร ทินนาหวงค์, พ่อน้อย-แมนนิม-นิตยา-นิกา-ทักษิณ-อุบล-ศรีณัฐ-วิชิร
แก้วใส, แต่ส้มฤทธิ, หนูเดือน อางวงศ์, ปิยะนเรศ เจริญรุ่ง, จีรพันธ์-อภิญา-ตัญญู.ชานันท์ ช่างกัตรี, ชาลีณี แจ่งดี,
ตัญญู.เขาลักษณ์ กณนภาย, สิวาญ เหมือนนัตต์, สุคนธา เพ็ญพลอย, ตช.บุญรัตน์ เหมือนนัตต์, สุวรรณ เจริญฤทธิกุล,
ฐิติทิพย์-ตช.พลช อบรมชอบ, สมุพร-ชวลิต-ตัญญู.ยุพารัตน์ สาเกต, แสงเดือน-สมศักดิ์ จิตตรีญาติ, ณัฐวิมล-สรภัก์-
ตช.ณนัท คล้ายสิงห์, ตรีอัสเมธ ไม้ตาล, ภัทร-ตช.ธีรภัทร-เฉลิมศักดิ์ ศรีชาติ, ณัฐศกร ลินจัญญุศักดิ์, เมธี ทัฬหยา,
ไพสน จินดารณ, สมวงษ์ ทั่วมแสง, มาริสา แสงผล, นัจจนา ไนย, ผกาพรรณ-ตช.ตรีรัตน์ ก้าวรกริณณกุล, หนูม-คตยา-
ศรีณัฐ-ศิวัพร ชูแก้ว, ชฎาณิน ภาพสุวรรณ, อรุโณทัย-ประเวศน์-ตช.เดชัส คุ้มเนียม, ลัดดาวรรณ ไหมพลกรัง, พนิดา นาคเวก,
ราตรี-สุจิตรา อ่วมน้อย, พัทธนันท์ มิ่งม, ผอบ เจียรตระกูล, ปราณ-พีพัฒน์ คงคราญ, กรรณิกา บุญรักษ์, ธีระยุทธ นวลงาม,
สุกัญญา จุกษม-สมชัย-ตช.ณรงค์ศักดิ์ ฤทธิสิริโชติ, พรชัย-วณิ-วิทธิ-เอรินทร์ ดันดีวีรสุต, อีต-อวรวรรณ-ตช.อภิสิทธิ์
ผุดผาย-อุทัยวรรณ คณะรัมย์, เสาวรส สมบัติกัตรีรัตน์ , เลอชาย-มาตี-สุคนธ์ทิพย์ ลาวีเชียร, เป็ธนา-สุกัญญา แสงระวี,
บจ.เจียริน ไร่ตั้ง เพินท์, สุทัศน์-ธณัฐนันท์-ตช.ทัศนพล-ตช.ทัศนภูมิ-ตัญญู.ทัศนิตา เมื่องล่อ, ต.ต.ศัลยพงศ์
จันทร์กระจ่าย, นวรงค์-นัทธอน-ธวันดี-ตช.ธนิท ไตวีจาร์ณ, ธัญพร รัตนชาวมภาส, ยายหวน มณีลาภ, รุ่งฤดี พงษ์มะลิ

จำนวน ๕๐๐ เล่ม กิตติชัย-นที-ธাত্রี-มนตรี-ธารทิพย์-ตัญญู.ณัชชา จ้างสุพรรณวงศ์, ชุตินา ไวยามัจฉัยกุล,
อัจฉิมา พัชราภา • ครอบครวัจระมนตราณนที • ครอบครวัร้านขโนกรณ (ตั้งยัก) อุดรธานี • ฉัตรชัย เดชานนที
ครอบครวั • ณสิภกาญจน์ พัฒนธีระเดช • พรทิพย์ เผื่อนอก • พีระพงศ์ พัฒนธีระเดช-โสรวจิต จุลไพบูลย์, ศุภวิน
พัฒนธีระเดช-สุรพัก จุลไพบูลย์-บุตรคนที ๓ ไนครรร • สมเจตน์-ปริญ ประภาโส, สุรางคณา นวพันธุ์ •
อิทธิพล-ชุตินาท ขอบชน, เมื่องเงินทการบุญชี่

จำนวน ๒๘๙-๗๙๐ เล่ม แม่ทองรักษา-ดาบสมศรี-กุลสิขิต-ถวัลย์ศักดิ์-เสาวลักษณ์-วรภักษ์-รุ่งทิวา-
วัชรินทร์-สุนทร-จำเริญ-พนิดา-สาวิตรี-สุรศักดิ์-นที-ณัฐวีดี-ตัญญู.รุ่งรัตนภรณ์-ตช.อภิศพ ตอนโคกสูง,
อำพร-พสุธา คุณอุดม, ต้อย แจ่งนทีเยะ, เกษมสุข-แคว-สุภาณดา-วรายุทธ คล้ายกระโทก, จันทรเพ็ญ-
จำเริญ-ศุภเลิศ-ตัญญู.ศุภวรรณ ไค่นุภา (๗๙๐) ทวี-จวน-เผ่า-โชค-แต่ม-กัย-ไยดี-แก่ง ธรรมสรณกุล (๖๐๐)
สุนีย์ จันทรสุโรจน์ ครอบครวั, บุญชัย-กมลภัทร จันทรสุโรจน์, ครอบครวัณุญเจตน์เจริญ, สุรชัย-ยุดี ฤทัย
เจตน์เจริญ, จันทรา ครอบครวัพิบูลย์วงศ์, ครอบครวัจิตติพินธีพรณ, ณัฐญา ลากเจริญพันธ์ ครอบครวั
เดือน ทองอิน ครอบครวั, สาวง สุขศรี ครอบครวั, ต่อศักดิ์ ผาสุกจิน ครอบครวั, ตะวัน สุวัตเจริญสุข ครอบครวั
(๓๕๐) คณะเพื่อนกรองแก้ว นุชเจริญ (๒๘๙)

จำนวน ๕๐๐ เล่ม ทอดคำ-สุพิศ-อรรถกร-อรรถพล-อรุสภา ร่วมสุข • ปิทร-นรี เพชรชู ครอบครั้ว, กิตติพันธ์-
เครือมาศ เพชรชู, สมคิด-จันทนา อรรถชัย, สุชาติ-ปิยาภรณ์ มานะจิตต์, สุรียา-เพ็ญภา อัสระวัฒนา, พงศนรินทร์-
หฤทยา เพชรชู, คณะบวชนกซิมมะนารี เฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ •
พ่อกาว ฟามวัน, แม่เทียน เลติ, พ่อเมืองคอน เต็งไหย่ง, แม่อุ้ง พรหมเสน, กุทัย อิ่มเย็น ครอบครั้ว, ธวัตร วิริยนามชัย,
เฉลิมขวัญ พรหมเสน, ดนุ.หยาดฝน พรหมเสน, ดช.นันทกานต์ วิริยนามชัย, เฉลิมพล แก้วปุย, นริศรา พรหมเสน, ดิษพล
กิ่งแม่ก้อย, สุฟัสชนะนี้ กิ่งแม่ก้อย, ดช.กิจชนะ กิ่งแม่ก้อย • ยูภา-นงนุช-ภกาภรณ์ จิตต์ปฏิมา, กำพล-อนาคาร ลอยจิว,
วราภส รุจิโกชน • บ้านเศฎฐีลีลีสอง จ.บุรีรัมย์ • สมพร-วราภส-ทัศนาศ-ปิยะพัฒน์ รุจิโกชน • เหลียง-หงษ์ลักษณ์ โถแก้ว

จำนวน ๓๐๐ เล่ม ปาณิศา รุจิระพงศ์ • ปุณณพจน์ จรภักดี ครอบครั้ว ญาติมิตร • พ่อตี-แม่กวัน ทองवल
ครอบครั้ว, ประสิทธิ์-สุรางค์ ทองवल, พิภภร ทองवल, อุดินฐ ทองवल, สวิง-ถนอมจิต พูลสวัสดิ์ • เสรี เวชไช •
วาสนา ทิพย์ทวีสุข • วิลาทุค-นุช-มณรัตน์ สุนทรสนีท

จำนวน ๒๐๐ เล่ม ก้านก้อง นาวิภา ครอบครั้ว • ครอบครั้วเจริญผล • จันทนา พิษยผดุงกิจ • ชุตินันท์ ลิขิต, ปรีชา
จินดารัตน์, พรเพ็ญ องค์กรเลิศปราณี, ดนุ.มนพัฒน์ องค์กรเลิศปราณี, สังวาลย์ ลิขิต, จารัส ลิขิต • ณัฐพงศ์ ชัยโอกาส •
ถือ-ถาวร-สรวงกร-สาธิตา กาสุริยะ, บุญธรรม-ชัยพัส-สุวสา คำพิโรจน์ • ธนวิชัย-อิสริย์-อนานนท์-ธนรัชต์
ปฏิญญาศักดิ์กุล • บรรจง-อำพร เสี่ยงจ้อย ครอบครั้ว • ประภาภรณ์ ร่อนรา, วิทิต ส่งางพงษ์, ดช.นันทพิภร ส่งางพงษ์,
ครอบครั้วร่อนรา, ครอบครั้วส่งางพงษ์ • ประสิทธิ์ มั่นคงศรีสุข • ประสิทธิ์-พินดา เขียวภูมิกานต์ • ปรีชา-ชนิษฐา-
กัญญลักษณ์-พิรุณสิม เสงี่ยมกุล • เหนวรัตน์ พิษขงนุช, พรเพ็ญ-วรพจน์-อนงค์ ล้อมลิ้ม, ปรีชา-กุลภา พุกขรังษี,
วราภส รุจิโกชน • แม่ทองลิ้น ปฎิฐิปรานนท์, สมชาย-ไฮติมา วณลินธุ์, เหนวกร วณลินธุ์, วิรัชพล วณลินธุ์ •
ผ่องศรี-ภกภู จุมจิตต์ • เพ็ญแข เสาวสุภา • พรทิพย์ พรหมมาภูรี • พิษย์ กิตติวัฒน์กุล • ภานุวัฒน์-วรัญญา ขาวข้าว •
ร้านไทยรุ่งเรือง จ.บุรีรัมย์ • วรณรัตน์ มั่นคงศรีสุข • วิทวัส-กิตติคุณ เขียวภูมิกานต์ • วิมล เสงี่ยม • สมจิต วงศ์ทองคำ •
สมจิต-สืบศักดิ์-สกุลณา-จิรภัทร-ภูเบศ ศรีวัฒนา • สมศรี ธีระก่าจาย • สิริพร มั่นคงศรีสุข • สุพจน์-วิฬพร-
ปิยะวดี-ทรงวุฒิ-อรวรรณ แทนแก้ว • สุมาลี กิตติวัฒน์กุล • อนุรักษ์ คงคา ครอบครั้ว, วารุณี ทวานล้ำ ครอบครั้ว
• อัญชลี ศรีศักดิ์ • อุทัย สรวงศิริ, อกัย สรวงศิริ, กอง สรวงศิริ, รัชนิพร อุฬเฟอร์

จำนวน ๑๐๙-๑๐๙ เล่ม อดีตที่งามพรวิกา ครอบครั้ว (๑๙๙) ประสิทธิ์-เปี่ยมบุญ-อักษร เขี่ยมสอางค์
(๑๕๐) สม บุญเจริญ, อ้อม เขาวงกต, ชาญณรงค์ ตังอินทร์ ครอบครั้ว (๑๕๐) ส้าราญ สันชัย (รามพล)
ครอบครั้ว (๑๕๐) สุชาติ-ศรีนวล-วโรดม-อาภาหญา-ศศิธร สุรัถฤทธิ์, จันทร เปร่มปรี (๑๕๐) ทิพย์ ทหารใหญ่
ครอบครั้ว, ทิพย์วรรณ ตลจิริพิสิฐ ครอบครั้ว (๑๑๙) กันณพงศ์-กนกวรรณ-ปรีญาพร-บุญญิตา กรรษา (๑๐๙)

จำนวน ๑๐๐ เล่ม Kongkiat-Punnchalee-KamAmber-KritAmbrose-KomAidan-KateAdah Thanakamjanasuthi •
เกตุณดี & พญศักดิ์ มากมี ครอบครั้ว • เกียรติศักดิ์-อำนาจ-ณัฐยานัน-ณัฐชยา-อัชรินทร์ ใจคำปัน • กรรณดา
กุลวรรณัฐ • กัญญนันทน์ ล้อมจักรศิลป์ ครอบครั้ว • กัลยา พุ่มเปี่ยม ครอบครั้ว • กำพล วิญญูหัตถกิจ ครอบครั้ว •
กิตติพัฒน์-ณัฐชานันท์-จิตติรายี พิพัฒน์อุดมเดช • ครอบครั้ว วรชาติ • ครอบครั้วสุตาลังกา • จอมเทียน คิมทอง-
นภาพร ทองอ้อมพร • จิตร-หนูตริก-กิตติ-สุพัฒตรา พาหุกาญจน์ • ฉาง ลือชาเกียรติศักดิ์, ยุติ ลือชาเกียรติศักดิ์,
วรพต ลือชาเกียรติศักดิ์, ธนภูมิ ลือชาเกียรติศักดิ์ • เฉลิมขวัญ-ลิม สุขเจริญ • สัมพันธ์ ลิมปะพันธ์ • ซไม่มณ ศรีสุภักษ์
ครอบครั้ว • ชรัช-อักษร อาคเนเสณ • ชลาลัย บัวพล, ปรีดา-สมศรี บัวพล, ชุมพล-จันทิมา บัวพล, วิชรินทร์
บัวพล, ปวีณา บัวพล, วีรพล แม่เนป็น, สรายุทธ แม่เนป็น • ชวิมชัย ทองดอนน้อย ครอบครั้ว • ชาญชัย ธีระสกุล
ครอบครั้ว • ไชยประวัชร-ทิพย์สุดา-ดช.เดชาวัต พรหมนันทพิภร • ทิตาพันธุ์ เรืองไธสง • ณภัตรา วงศ์ชาติพิชิต,
นพปฎล ยกเลื่อน • ณัชชาภัทร นิกงาม • ณัฐกุล ชนะสงคราม มุกดา ครอบครั้ว • ดนุ.โซษิตา แสงเสียง •
ตระกูลสำเภาทอง, ตระกูลศิริยุรัตน์ • ทวีวัฒน์ โลหะศิริชัย ครอบครั้ว • ทูเรียน จันทรสัทท • ธนวัฒน์ บุญมี
ทรัพย์ • อวิชัย กิตติโสภา • ธีรวุฒิ-จิรนนท์-ธีรนนท์-ธนชชา เทยรภักษ์ • นพพล ทองสม ครอบครั้ว •
นภัสสมณฑน สุเวช ขวธรรมัย ครอบครั้ว, ปรีชา สุกานดา นวนไทย ครอบครั้ว, ยูเพียวี พวงเพชร ครอบครั้ว,
อำนาจ สุวรรณศรี, จิรภัทร เจเดือน ครอบครั้ว, บุชบา ต่อสติ ครอบครั้ว, แฉล้ม สิงห์เจริญ ครอบครั้ว, รุ่งทิวา
แสงสองศรี, เหลียง เจเดือน, สุเทพ เจเดือน • นवलพรรณ บุญรัตน์ ครอบครั้ว • นัทผล บุญสาย ครอบครั้ว •
นายเป็ยร์ ก้วยเตียวลูกซิมหมูเต็ง-แปนดา พาหุกาญจน์, โชคชัย คงผึ้ง • ปาगी สุธาวิวัฒน์-ประภา-ลักขณา นวนพันธุ์ •
ปานพิมพ์ ล้อมจักรศิลป์ ครอบครั้ว • ปาระยะ อาคเนเสณ, แอนน์ ศรีสอาน • ปมทอง มาลาสิณ ณ อยุธยา •
พราววี กิตติธร • พลพจน์ บุญมีทรัพย์ • พันธุ์เทพ-อัญรศม์-พัฒน์ธาดา-พานิภค วงศ์สุทธิโสกล • ไพโรจน์-พัชรบูล-
พัชรพล เต่าแก้ว • ไพชยนต์ เอื้อทวีกุล • ภานุวัฒน์ วรชาติ • ภูวิช ฝิวอ่อน • มณฑิพย์ พิณพาทย์ ครอบครั้ว •
เมธิชัย คิมทอง ชญาณิศ สอดศรี • เมธิญาณี พิสุทธิกุล • แม่กิมเอ็ง ทิมวิไล ครอบครั้ว • เล็ก-สมควร พันธุ์ประสิทธิ์,
ยุติ-มาซารุ โคมพิชชะกี, ชยกร ด.ช.อภิก ดนุ.เปมิกา จิรฐาอนาภา, อารยา พันธุ์ประสิทธิ์, ดนุ.ภพธร ไชยกุลวัฒนา •
เสรี-นภมณี-รัชชัย-นงนุช-นพรัตน์-จันทนา-บุตร ชลธารชัย, ไพโรจน์ อาษารุ่งโรจน์ • ยศพรมณ์-ปิยวรรณ ศรีสวัสดิ์
ครอบครั้ว • ยูวบูรณ์ ขาววัย่าง ครอบครั้ว • วิรพันธ์-ดารณี ศรีแสงจันทร์ • วินดา ปัญญาบรรจง • วรพล-อาภาภรณ์-

สมเด็จพระญาณสังวร

ณิชาภา กลีบสุวรรณกุล • วรรณภา พงเจริญภูวนาส์ • วรศักดิ์ ตามภักดีพานิชย์ • วรรณคณา อัครสถาพร • วิษระ-
 ชนินฐา-เยาวลักษณ์ บุญญาศ, วิหวัธ-เมธวัจน์ โพธิ์ประสระ • วันเพ็ญ แคล้วกระโทก • วันเพ็ญ สกลกิม •
 วันทิวา ประทีปจรัส ครอบครอง • วิชัย-กัญญา กลีบจง ครอบครอง • วิตรากาญจน์ จันทร์นฤเบศ ครอบครอง •
 วีรวัลย์ ปล้องเจริญ ครอบครอง • ศักดิ์ชาย ตระกูลโฮสต์ • ศิริพร หว่าหวัด ครอบครอง • ศึกษา สุขิชัยกุล, วรภูมิ วันสำเร็จ •
 สมพร สงวนฤทธิ์, บุญมาก-สุบิน-นิพิทม์ คุณอนันต์, ประดิษฐ์-สิริกร-ศุภรา เหล่าพิเชียรพงษ์, บัญชา-ภัทรมน
 เกตุสุวรรณ • สมร่าง สโรบล ครอบครอง • สามารถ-ลออ-อรชา-สามารถ-นาภาพร-ศิริภพ-วงศธร อิศะพันธ์,
 อนุสร-จิตาภา-จินต์จุทา พลนอก • สุทธิพร อยู่สบาย ครอบครอง • สุติสา พลเดช • สุนันทา ชะโน • สุภาภรณ์ สุขเจริญ-
 สุภากรกฤษ ทองขีตรอมณี • สุมาลี งิ้วสุพรรณวงศ์ • สุรเดช-อันธนา มงคลสินธุ์ บุตรีธิดา • สุวิทย์-ประเทือง-พิชชา-
 ถิระวัฒน์-นิภาวรรณ-จุไรรัตน์ โพธิ์พัฒนานนท์, ประสิทธิ์-ชลธิชา-ปวีศรี-บุญญาพัฒน์ สุขเจริญ, กรกช-ปราณี-
 ณกัญญา ยศสมบัติ, สุรัตน์ สิงหวิบูลย์, บุญช่วย-มณีวัน-มนุส-มลธิชา-มัญชานา เนียมคิโรรัตน์, จันทรา บุญชม,
 เขวลิต-มยุรี-เบญจลักษณ์-ชัยวง พงศ์ไพรัชศักดิ์, เอ็งดี-ชฎิลรัตน์ วนะกิจกุลเพ็ญ, ยงยุทธ-เบญญาภา ลีอำไพ,
 วรินทร์-วีระพล ฉิมวัย, นรินทร์-ทิตา รับสมบัติ, สุวรรณ-กวิชนก หล่อสมเก, วิณา สมทัด, วรณี เจริญผล,
 ศรีไพโร ตั้งแก้ว, นิษาอร ใจนอกอุทัย, ศิริลักษณ์ เทวะผลิน, สุรีย์รัตน์ สุธิลักษณ์, ณัฐฐา วรรณกลม, พัชรีญา กงเหลียง,
 กณทัรา พลสี, พลินฐ์ ใจจรจรัสศรี, รัชดา ดวงหาคสัง, อนุศักดิ์ สิทธิพรพัฒนางาม, ศุภลิน ชื่นบาน, ถิระนันท์ ศรีแซมชัย,
 สุวภัทร สุขสวัสดิ์, ปณัญญา สุวรรณนิธิ, โสภิตา สุวรรณรอด, ณัฐภูมิ วิจิตรวิริยะกุล, เอก, ยอด • อมร ฤกษ์สุวรรณ
 • อรพิน ตันทีกุล • อารีโรจน์ ชุติวโรภาส • อาณาพร สุขพระโพธิ์ • อุดม การนา ครอบครอง • ชง ไช้ใจ, ดารณี-เอื้อองกร-
 ไพโรจน์-หาญชัยดำรงค์-ภักดิ์ธาดา ประสบศรีตระกูล, ชาตรี วิสาณอน, สุข-งาม-อัญชิตา บัวแก้ว

จำนวน ๑๕-๑๙ เล่ม ดต.สุเทพ เขตนอก ครอบครอง (๑๙) ธันย์การ อธิธรรณีย์ (๑๙) พงแก้ว เข็มทอง ครอบครอง
 (๑๙) ภาณุวัฒน์-สุภาภรณ์-ตติยาพร ภูระย้า (๑๙) สำราญ-อนุสร-ตณอัจฉิกา เกษดี (๑๙) กิตติศักดิ์ เกียรติชัยอิสระ
 (๑๐) ชัยณรงค์-นิตยา สุดใจ (๑๐) สมชาย-พัชรินทร์-ฉัตรชัย-พิมพ์ลดา หมั่นสาขณัติ (๑๐) ศิวา-เขมณภูมิ ศรีอารีย์เมตตา
 (๘๐) Kim-thong (๗๑) วนี พจนานารณ์ (๖๙) ครอบครองโซติธาดา (๖๐) ศุภญาดา ทรงกลืน ครอบครอง (๖๐)
 สมชาย ไชยเรียน, รุ่งทิภา ม่วงเมือง ครอบครอง (๖๐) สุกัทธา เติงรัง (๖๐) สุรีย์พร บริสุทธิ์ ครอบครอง (๖๐)
 สาหนท์ ด้านภักดี (๖๐) อุทัยวรรณ สามภักดีศิลป์ (๖๐) วิภากรศมี รัตนะสิริสมบัติ, จักรพันธ์ อรุณรัตน์, มานพ
 นิยมไทย, ประไพ จุแจ้งยามาน (๕๙) อธิรัตน์-อัญพร-อภิญา-รัตนะ-ประโลม-มณีรัตน์ ทองเล็ก
 (๕๗) เข็มทองจันทร์ กังสดาร (๕๕) ไพฑูริย์ ชันชะ (๕๕) อังคณา ปรณะชัยศิริ, สุธเมต-ตช.ศุภวิชัย-ภัทรา สิลละฉายกุล
 (๕๓) นัชร ติระสกุล (๕๗) ณัฐธิดา-รุ่งยศ-พัชเตอร์ ศรีแก่นจันทร์ (๕๕) วิทยา-เขมณภูมิ ศรีอารีย์เมตตา
 (๕๕) ณภัทร ยอดยิ่ง (๕๑) ชัยพงษ์ สิริสุข วัชรศรพานิชย์ ครอบครอง (๓๙) พิสิษฐ์-ณัฐณิชา-นัฐพงศ์-ณัฐรินทร์
 แผนวิจิต (๓๙) ภาณุวัฒน์ พจนานารณ์ (๓๙) วนิดา เกลี่ยมมะ (๓๙) สุวรรณ-ตณ.เอศิรภา ตั้งวิวัฒนการ (๓๙)
 อนันต์-สุรีย์ นาดีตามกลาง ครอบครอง (๓๙) พรพนัช ชุมทุม ครอบครอง (๓๕) รัชฎีกร แซ่ใจ (๓๕) วิภาภรณ์ พึ่งอารมย์
 ครอบครอง (๓๕) พรเพ็ญ เสลาเศรษฐกุล (๓๕) เขียววิชัย พิภูสณห์ (๓๓) พรกมล จันตะ (๓๑) จิตติพร สุวรรณเกษม (๒๙)
 ดช.พรหมพรช-ต.ภูมิพร เจริญทอง (๒๙) ไพรัชช-ดวงใจ เจริญทอง (๒๙) ภัทรา อรุณลอย ครอบครอง (๒๙)
 บังอร โปร่งจันทน์ (๒๙) ปัน สีเทียน (๒๙) อรชร เกษรคุ้ม (๒๙) เกียรติไกร ไกรพงษ์ ครอบครอง (๒๘) วิษระ ฤทธิ์จันทร์
 ครอบครอง, กษพรพรรณ ภูห้วยถ้ำ ครอบครอง (๒๗) ดารุณี สุขี (๒๖) กวีชัย-สอิ่ง-สวรจิส-เจตนิพิฐ-อภิชา
 เลหาพิบูลย์กุล, ชาญชัย เต็งสุวรรณ (๒๕) ธีระศักดิ์-นิตยา แสงอ่วม (๒๕) ปกรณ รุจิวัตร (๒๕) ปอนต์-แป้น แสงอ่วม
 (๒๕) มนตรี รุจิวัตร (๒๕) ศุภกานต์ งามแสง (๒๑) ภาคภา พัฒนกิจสกุล (๑๗) ปวีร์-ปรีดา เพชรเขนทร์
 ครอบครอง (๑๖) วิชา กาหยี, เอกา มะลิแก้ว, ตณ.สุธาศินี กาหยี (๑๖) เพาว์ หอมหิรัญ (๑๕) แสงทอง เพ็ญโคตร (๑๕)

จำนวน ๕๐ เล่ม โกลิหนทร์-กษพร บุญชู • กรกช บุญนา • กฤตภาส วิชชาเจริญสุข ครอบครอง • กฤตนันต์ ดตของ
 ครอบครอง • กางนา-ชวลิต-อัครชัย หนนกันดี, จริญญา ลิเจริญ • เขมจิรา ปลงใจ ครอบครอง • ครอบครองโตคีตัญชัย •
 ครอบครองวาสนะเนสน • จุฑามาต จินจันท์ • ชัยวัฒน์ สุขมานุกุล, เกวลิน สิงห์เงิน ครอบครอง • ชุนหาญจัน
 วิรุณรอด บันฑิตา นิพานานนท์ • ชุศักดิ์ พรหมคุณ ครอบครอง • ณรงค์ชัย เดชมณดี ครอบครอง • ณัฐกฤษ
 มั่นคอธนาชัย • ณัฐชยาน์ ใจค้ำปิ่น • ณัฐภูมิ เหมือนรักษ์ ครอบครอง • นิชภัทร พัฒนอิสระเดช • ดเรศ ศรีปิ่น
 ครอบครอง • วิสุช-สุธีรา-สุธากุล รัตนะสุวิไล • นริศา แซ่กั • นาญา พิเดช ครอบครอง • นิวัต แซ่กั, วารณี ปองภัย
 • นิตยา เขียวเงิน ครอบครอง • พันธิตา ศรองหินลาด • พุชรินทร์ เมื่องฟ้า ครอบครอง, SEI FUKAMI • ประไพ แผลกัถ
 ครอบครอง • ประกิต แซ่กั, กองลิ้น แซ่อ่วม • ประมวล งามวงษ์ • ปิยะ-เพลินดา ธรรมประเสริฐ • เปล่งใจ
 มังคละ, ตณ.นภัสนันท์ ฤทธิ์สมโภชน์ • พงษ์อนันต์ กุฑทา • พรธนา พัยคสมชาติ ครอบครอง • ภาคภูมิ ทองบัวสุวรรณ •
 มณีรัตน์ สิงห์ทอง ครอบครอง • มาตภูมิ สมชอบ ครอบครอง • แม่ชม ไม้สนทิยะ • ร.ต.ต.สินธุ์-เฉลิม สิทธิโชติพงศ์
 • รัชกร-ตณ.ปานชนก หงส์ธนภัก • รัชณี ฤทธิ์กระจาย ครอบครอง • รัตนา คำแก้ว • วิชชาพรพรรณ-อาคม สมจิตต์
 • วัคคัถ สายเล็ก, ชวัลใจ แซ่กั • วัชรณัฐ ฤกษ์เกิดอยู่ ครอบครอง • วรารณณ์ โอคิริ ครอบครอง • วาสิณี ฝึกุล
 • วิไลพร กายผล ครอบครอง • วิมลมาศ พูลสวัสดิ์ • วัชรชัย คำสิงห์ • ศติ บุญประกอบโชค ครอบครอง • สกลรักษ์-
 ภูวเดช รอดกลาง, อัศวเดช ศรีมนัส • สกล สุนันทา นันทกร พลิกา วิชการกุล • สุจาร์รัฐ-ตช.ธนา สิทธิโชติพงศ์ •

สถิตย์ บวรวิมณฑ์ ครอบครัวยุ • สมบัติ-หนูเปลี่ยน สีเปิด, กลม สวงนกลีน • สมศักดิ์-เทียนทอง-ตฤ.ทอฝัน ดวงสนอยา • สหรัญ-พิมพ์ลภัส กล่าวทอง ครอบครัวยุ • สิริธดา คำแสน, อภิชาติ คำแสน, ลีธดา คำแสน, บุญตัน ชำนาญการ, มะลิวรรณ ชำนาญการ, ปิยะ ชำนาญการ, ปิ่นพงษ์ ชำนาญการ • สุภัทญา กังสรวีวัฒน์ • สุนทร มะลิวัลย์ ครอบครัวยุ • สุพร-มานพ น้าตระกูลชัย, รัชฎา คิมสูงเนิน • สุภาพร แสงอ่วม, บัณฑิต ชูชัยมงคล • สุภาวดี พุ่มเมฆ • สุธนา-ตฤ.ศศิณา เอื้อนรินทร์กุล • สุวิมล วงศ์ชัย, สิทธิพงษ์ วงศ์ชัย, ภูริณัฐ วงศ์ชัย, ปิติภัทร วงศ์ชัย, กาบแก้ว ไชยทนต์, แสททอง อุบลเลื่อน • ไสพพิศ พิมพ์สงเคราะห์ • ไสว ลูกชิ้น พุ่มเมฆ • อภิชาติ แสงสิทธิ์ทอง • อุดม-ศิราพรรณ-กิตติยา-ศิริภรณ์ แซ่อ้อย, วรวิมล-วรยา-กชกร ไพโรจน์ภักปรีชา, สัจจิตตรา วงศ์ปรีชา • อัฒพล ศรีชัย • เอี่ยมลออ-ภาณุวัฒน์-ลักขณ์ สอิ่งทอง

จำนวน ๔๐ เล่ม เกตุวดี ท้าวหาญ • เกียรติศักดิ์-เสริม-หัสยา วรจตุร • กมลชนก กิตติวัฒน์กุล • กรกฤษ ของประหยัด • ครอบครัวยุวิลาพันธ์ • จาริก จันทร์ทอง ครอบครัวยุ • จุฑารัตน์ สามารถ • ดช.สุกฤษณ์ แคล้วกระโทก • ตฤ.กัญจนภักดิ์ สกิตติวัฒน์กุล • ทองจันทร์ รินกลั่น, เจริญ มณีดี, อธิพัล รินกลั่น, หนูจรรย์ รินกลั่น • ทองทิพย์ สุวรรณภพ ครอบครัวยุ • ธรรมนุญ เรียมอมตกุล ครอบครัวยุ • ธาณินันท์ ทองคง • ธิราลักษณ์ วิฑิตกพันธ์ • บุญสม ฤทธิชัย • ปกรณ์ ลำพานนท์ • ประดับ วาโยพัต ครอบครัวยุ • ประภากร แซ่ชื่อ • ประวิทย์ สุวลักษณ์ ครอบครัวยุ, นันทพร เสริฐสุวรรณ • ประสาท-บุญศรี-ดช.กฤตัญญู ชายของ • ผอมน-จ้านงค์-พินดา-อวิชัย-ศัสยมน-นวัน รักแสง, กิตติ-แสน-น้อย บรรดาศักดิ์, ลำใย-ชัย โพธิ์แสนสุข • พิชรินทร์ ทองดอนเตง ครอบครัวยุ • พัฒนพงษ์-เอมวิภา ครอบครัวยุ, ตฤ.ธัญญนุช ดช.วีรภัทร ครอบครัวยุ, ตฤ.พิมพ์ภาคนดี ปานจันทร์, สุภชัย บัวอินทร์ • เพียงจันทร์ เกียรติวัฒน์วัฒนา • วรวรรณ ลัญฉกวีณ์ ครอบครัวยุ • วันเพ็ญ แก้วโสมกุล • วัลภา-รัชณี-ดาว-เดือน-เด่น สุวรรณมาลี • วิไลวรรณ สีตล ครอบครัวยุ • วิริยาภรณ์ กิตติวัฒน์กุล • วีริสา พันเพชร • ครันญา คำพึ่งพร ครอบครัวยุ • ศิริธญา ช้อยุ่น ครอบครัวยุ • ศิริพร นัสนั่นทิยะ ครอบครัวยุ • สวงน เตมียาวล • สวงน ล้อมวงค์ • สวรรค์ อุดม ครอบครัวยุ • สาภากร-วันเพ็ญ เจริญพร • สุขุมล พทุม ครอบครัวยุ • เสถียร-จุฬา-สันติวงศ์-สุจารี สัจจกุล • แสงเดือน สระทองพรม • อรวรรณ ติระสพกุล • อริยา บัวฉิม • อุไรลักษณ์ กิตติวัฒน์กุล • เอื้องสาย ไพโรสงบ

จำนวน ๓๐ เล่ม จารุมาศ สุนันท์เจริญ ครอบครัวยุ • จิราพรรณ คงสมบูรณ์ ครอบครัวยุ • ฉวีวรรณ มาตย์นอก • ณททัย บุญไธ่ อุทิศให้อุบล-เพียง บุญไธ่ ปทุมพร ทองยอด ครอบครัวยุ • พงศ์ธวัช-ภรณ์ชนก-ทิพวรรณ พิณกุลวิวัฒน์ • รัตติยา-หทัย-ธชชัย กมลพล • รำณัตต์ผำ รำณฉิม เชียงใหม่ • รินดา สกลิตแก้ว-อิศร์ศักดิ์ จันทร์ศักดิ์ • วาสนา สารการ, สุวรรณชัย ขำจันทร์ • สมบัติ-รจรง สุวรรณ • สมร เอี่ยมต่วน, ไหล แก้วแสนสาย, ปณตพร เอี่ยมต่วน, อ่ำพร, ตฤ.ธนวรรณ, ดช.ธนวัฒน์, ดช.ธชชัย พึงผลพล, คมลัน เอี่ยมต่วน, พ.อ.ชลยุทธ พงษ์เภา

จำนวน ๒๐ เล่ม กชกร คัตตพันธ์ • กนิษฐา อูร์เอกโอฬาร ครอบครัวยุ • ภรณ์นิการ จิตติบุญสุวรรณ • กวีรัช ณ พัทลุง • กฤษดา เปรมจิตร ครอบครัวยุ • กวินทรา ซื่อสสัย ครอบครัวยุ • กัญญรส คงทรัพย์ • กณนิการ ธิวล ครอบครัวยุ • กัลยา ธีรสุทัศน์ ครอบครัวยุ • กาลนา มั่นเหมาะ • กาหลง แสงเนตร • กิตติพงศ์-แก้ว-พัชรวัฒน์ ยอดสการ • กิตติพงศ์-ชรัสรา ชุมรัตน์ ครอบครัวยุ • ขวัญเนตร ท่วมทองดี • ขวัญใจ จันทร์ทอง ครอบครัวยุ • ขวัญชัย-จิรภัทร สุริยวงศ์ ครอบครัวยุ • คณิต พลสว่าง • ครอบครัวยุสุดเจริญ • คำปน สารการ • จัญญ-สมใจ เทียนไชย ครอบครัวยุ • จลจรัส ศิริพา • จักรพันธ์ ภูสมปอง • จันทร์เพ็ญ หนูเลี้ยง, กิตติ จัญญพันธ์ • จารุวรรณ บรรลือศักดิ์, ธเนศ พรหมเจริญ • จำลอง หวาหวัด ครอบครัวยุ • จุไรรัตน์ งามโฉม ครอบครัวยุ • เฉลิมศักดิ์-สายทอง ไพบุญย์พัฒนกิจ • โชคชัย เชื้อทอง • ชนะ-มาลี พรหมอยู่ ครอบครัวยุ • ชรินทร์ เข็ดสุนทร • ชลดา ผิงตันกลาง ครอบครัวยุ • ชัยवाल เสถียรจุจันท์ • ณัฐภัสสร สุนทรจิระพิชัย • ด.ต.บัวรุ่ง-กฤษณา เปรมจิตร • ดช.วสุวัตดี-ดช.ณัฐพัชร เภาดี • ตฤ.ชัยชนก เชื้อทอง • ตฤ.ชัยธัญญา-ดช.วีระวุฒ ลับแลชัย • ตฤ.สุพิชญา สุวรรณ • ดรุณี เทศดี ครอบครัวยุ • ดวงใจ ทรัพย์ทวีวัฒนา ครอบครัวยุ • ต้า-คำภีร์-ภาณุวัฒน์ บรรลือศักดิ์ • เตชา-วาสนา เภาดี • ทศพร คงทรัพย์ • ทองสุข บัวจันทน์ • ทิพากร พันธุ์งาม ครอบครัวยุ • ธนวรรณ บุญเกิด ครอบครัวยุ • ธนัช ทนยศ ครอบครัวยุ • ธนากร จินดาเจีย ครอบครัวยุ • ธันยาภรณ์ อินทร์สนอง • นพรัตน์ พรหมลา ครอบครัวยุ • นภดล นิลจันทัก ครอบครัวยุ • ภาภา เชื้อทอง • นลินี สุสัมพันธ์ • นันทวัฒน์ ชัยมี ครอบครัวยุ • นันทา พ่อพันสาย • นิคม โอเดียง ครอบครัวยุ • นิรมล วรรณทิม ครอบครัวยุ • บัวเรียน ประชากุล • บานเย็น นิลเชตร • บารุง แซ่อ้อย • บุญเชิด-ศรีนวล ท่วมทองดี • บุญชัย อยู่แฝง • บุญสิทธิ์-ชีวจิน กิจสิริไพศาล • บุศรินทร์ บินชามัน • ประภากรณ์ ศิริประสพโชค • ประภาวรรณ-สุวรรณา สุวรรณผิว • ประยูร หลักเพชร • ปัญญา ทองยอดเครื่อง • พ.ต.ท.สนธยา เพชรพลอยดี ครอบครัวยุ • พงศ์สมัน พัสกร บุญเอนกทรัพย์ • พยงค์-สุรินทร์ มั่นเหมาะ • พรทิพย์ บัณเณดี ครอบครัวยุ • พรพิมล ศิริประสพโชค • พัชรี บุรพพัฒนาพงศ์ • วีริยะ-ดช.วราพล-ดช.ตุลาการ คำภีร์จันท์ • พิรพร ผลกลัด • ไพเยาว์ ชาวบ้านช่อง ครอบครัวยุ • โกลีน รัตนวงศ์ • ภทพร นามกระโทก • ภัทรพล หนูทอง ครอบครัวยุ • ภาวนา คิมภัทรกุล ครอบครัวยุ • มาลินี ญัยเจริญ • ยายบุญมี จงกลอง • ยุทธเอก เกิดโฉม • ยุทธศักดิ์ วงษ์ศราพันธ์ชัย • รัตนเสนา-นภาพร อยู่ฉิม • รัชชมน ธีรวัชรินทร์ • รัชชภา สงทาน • รินดา พอลุฑทต ครอบครัวยุ • วงเดือน-เอนิด อินทร์สนอง • วีระ ไร่คำแพง ครอบครัวยุ • วีรวิ หนูสวัสดิ์ • วันเพ็ญ ผิงน้อย • วันทนา ภมรมานพ • วัลดา พรหมลา ครอบครัวยุ • วาณิณี ทองดอนเตง • วิไลลักษณ์ ที่ประชา

สมเด็จพระญาณสังวร

ครอบครัว • วิไลวรรณ ตั้งจิตรณคณ • วิชุดา โสมชาติ • วิญญา ญัฐวุฒิ ทองมี • วิริยา ตติปณิตเทพ • วีรพงษ์ ผลลัด • ศศิธร ศรีขิง • ศิริภาณุณ คณาภิรักษ์ • ศุภรา อาภรณ์รัตน์ ครอบครัว • ศุภร ไหมอรุณ • ศุภรัตน์ ศรีสุข • ศุภลักษณ์ คูอินทร์ ครอบครัว • ศุภกิสศนธ์ อภิอมรสวรรค์ • สกนธ์ ภาวโคตร • สงฆ์ แม่นช้อย • สดภาพ • สมนึก ปานเพ็ชร ครอบครัว • สมศักดิ์ ภกรมานพ • สนั่นย์ สิ่งหมอก • สวรรค์ แก้วดาทิพย์ • สานิต นียบบุตร • สายฝน จงเดเทน • สายรุ่ง เลิศสูงเนิน • สำนวน จันทร์ทอง ครอบครัว • สำรอง สุริยวงศ์ ครอบครัว • สิริกร อัญชลีเวช • สุกัญญา สวัสดิ์พานิช ครอบครัว • สุจิตรา แม่นช้อย • สุดใจ บุญศรี • สุดติ่ง สุขขุ • สุทธิพร-สมจิต สอนนุพันธ์ • สุปราณี นามโคตร • สุพัตรา ศรีเพชร • สุมาลี เลิศสุนทร • สุมาลี การสมรส ครอบครัว • สุรัชย์ เจริญพร ช่างเขียน ครอบครัว • สุวณี เล็กรัตน์ ครอบครัว • สุวารี หล่มคม ครอบครัว • สนั่นย์ ไสร่สสะ • แสงจันทร์ โชชัยแสน • แสงตะวัน เพ็ญโคตร • หน้อย ถนอมจิต • หนูแลน สู่หนองบัว • หนูกาญจน์ สิบบุญ ครอบครัว • อดิศักดิ์-มवलอนงค์ สมนางวงศ์ ครอบครัว • อธิศ เรบ้านเกาะ • อนันท์ ปากกะพอก ครอบครัว • ออมรัตน์ แซงคำสิงห์ • อรพร ว่องประดิษฐ์ • อระสา อุ่หนองพันธุ์ ครอบครัว • อรรญา วัฒนกุล • อุไร ทวีสุข • อุทุมพร พอใจ • อุษา เลหาสุต ครอบครัว

จำนวน ๑๙ เล่ม จรัส-สมจิตร์ แผนวีชีวิต • ดวงมณี คชลัย • ธนพร สุตวิเศษ • พรณา ศรีสัมพุทธ • พรรณทิมา ทองสนธิ ครอบครัว • พิศมัย สุวาทย์, กิรีแดง-ตัญพรไพลิน อาบสุวรรณ • วราพร สว่างมจิตร-ศักดิ์ทิพย์ ปัทมะทิน • ศรัญญา อินทรสุวรรณ • สุจิตรา ชินวงศ์ ครอบครัว • สุทธิ-สายหยุด กิจตะคุ • สุทธิศ สาสูงเนิน ครอบครัว

จำนวน ๑๐ เล่ม แก้วใจ ราชสุข • กนิษฐา สำสมบุญธชัย • กวี แซ่เตียว, วุฒิชัย บุญเพชรรัตน์ • กฤษดา ฝ้ายใจดี ครอบครัว • กัญญาธิษ-บรรด พรัตน์ สเตอร์ส • กัลยารัตน์ สมนามมิตร • จริญญา ศรีวิชัย-ธวัชชัย พุทธิรักษ์ • จังกร ดอนกลอย • จันทิมา นัจฉลภา สันตธรา เพ็ญใจ ครอบครัว • จีรนนท์ ใจใจ • จุฬาลักษณ์ ศรีชนะ • เจนจิรา ฆะยะ • เฉลียว-เซิด ปราศราคิน • ชมพูนุช ประยงค์ • ชัยชนะ ไชยกลาง • ชัยวัฒน์ ไชยกลาง • ชุตินันท์ มังลา, กิตติคุณ สมหนู • ชวนิดา คอกขุนทด ครอบครัว • ชวนีย์ สงง ครอบครัว • ฌัญฉิตา ไชยกลาง • ฌัญญุชลาพรรณ-ตช.กัญญาพล พุทธิศรี • ฌัญญุช ภัทรทิศา หน้อย • ฌัญญุช ปารีย์ นวลจันทร์ • ฌาวร อินทร์จันทร์ • ฑิพรดี ตีระสพกุล • ฑิพวรรณ กำราบไท • ฑิชาพร ลอยทับเลิศ ครอบครัว • ธนภัทร ฌัญญา ธนภัทรรุ่งเรือง • ธนวัฒน์ กิดอำนวยพงษ์ • ฌัญญรัตน์-หน้อยเชอริรี่ อัครจตุรรัตน์ • ธีราพร ศรีชนะ • ธีรภานต์ เย็นงามสพาน • ธีรพงษ์ จิรายุ ธรรมเวริยา ครอบครัว • หนพาทนงค์ ดอนกลอย • นิยม-จส.จาด ต้นจาด • นุชนาฎ วงษ์ศราพันธ์ชัย • บัวเลียน-บุษบา มังลา • บุญสูง เอี่ยมพลี • บุญจมาพร ศรีชนะ • บุญจวรรณ กิมเฉียง ครอบครัว • บุญญา เนตรสุวรรณ • ประเสริฐ ประดิษฐ์ศรี • ประยงค์ สมนึก ทองงัก • ปวีณา ใจก้อน • ปัทมาภรณ์ บุญเพิ่ม • ปัทมา สวณเกียรติ ครอบครัว • ปาณิสรา ชายพงษ์ ครอบครัว • ปานจิต คลังจัตุรัส • พ.อ.ญ.ยุพิน วัลลिया ทองมาก • พยงค์-กมลมาศ-พงศกร-ตัญพรปวีณ์ เล็กสุธี • พรรคพล ผ่องผุด • พัสดี-วรรณศิริ รอดดารา • พิสิษฐ์-สิริษา หาญกุล • ภัทรา ผ่องมณี • มณี นวลจันทร์ • มนต์ชัย แซ่โจ • มยุรี ภิรมย์ศรี ครอบครัว • มาลัย อ้อยงาม • มาลินี บุญจันทร์ • แม่สมใจ-พ่อพิชัย พันธุ์ราช • ยุพวรรณ ไชยกลาง • รุ่งนภา กิติภู ครอบครัว • ละเมียด วงษ์ศราพันธ์ชัย • ลักษณา ประถมสาสน์ • วีรพร ระมาศ • วิชรพล-ทัศนีย์ ครอบครัว • วิไล สนิท-วินัย ชุนอินทร์ • วิภาวดี ศรีวิชัย-สมพล หาญจันทร์ • ศิริอร อารมณดี • ศุภชัย-อารยา-ตัญญุชารีย์ เอี่ยมพลี • สมบัติ ภูจักรเพชร • สมบุญ ศิริสถิตวงศ์ ครอบครัว • สมหมาย พูลสวัสดิ์ ครอบครัว • สันทพ-ศรีนวล-อัจฉิมา-อาจารย์ นพเจริญ • สิริการย์ กิจสิริรัชชานนท์ • สุธี สัจจธีรวิดี • สุพจน์-กนกนพพรช สหายหา • สุวารี พลจันทร์, ดช.อนาวิล จันทร์จร • เสวก บุญเพิ่ม • หลวง ดอนกลอย • เหมือนใจ หนองอินทร์ • อนุพล ดุชนทด • อนุสรณ์ ฝาลูช • อภิเชษฐ พรหมทอง ครอบครัว • ออมรัตน์ กองคำ ครอบครัว • อัญชลี วงษ์ศราพันธ์ชัย • อารียา-ตัญญุชามัง-ตัญ.ศศิวิมล ทองมาก • อำไพ วิระรัตน์ ครอบครัว • อุไรรัตน์ ปวีรินทร์โก ครอบครัว • อุดมพร เนตรสุวรรณ • เอนก ดอนกลอย

จำนวน ๙ เล่ม ชินะษา จิภรณ์วัฒน์, สุกนิช กัณฐวิจิตร-ตช.อาดม กุลศิลา-ตัญญุชการ ทองดอนเอ-ตญณี ศรีกลับ • ดาริกา จันตะวงษ์ • ดาว สุทธิชาติ • ศิษย์สุนทร นันทมาลัย • ธนตติกันต์ ธันยธิดากานต์ • นิคม เจนศิริรัตนการ • เนตรนภา แสสันกลาง • ประมวล คันทรสถิต • พล พทสร-มงคล พัฒนงูกร-มาริน พิกสวัสดิ์-ศยตพงษ์ พรหมอุบล • โยธึ ทองคงหาญ • รุ่งฤดี สายกระสุน-วิฑูรย์ กุลศิลา • ศศิธร มลลิกานต์ • ศุภลักษ์นัฒน์ พัฒนงูกร • สุชิตติ์-ฐิติพงษ์ สุวรรณเกษม • สุชาติ สิริพิพัฒน์กุล • สุพัฒน์กุล • สุพิชชา-อภิชาติ เพ็ญเดชนพทศ-สุมาณี รัตนฉัตรวัฒน์-สุวรรณจิตตสมาน-สุวรรณจิตตสมาน-สุวรรณจิตตสมาน

จำนวน ๒-๘ เล่ม ฐิติมา สุวรรณเกษม (๘) ภัทรวรรณ พันธุ์พิชัยเถียร (๘) กรองแก้ว นุชเจริญ (๕) กฤษณะ รุททองจันทร์ (๕) กัณตพัฒน์ ขวัญสมคิด (๕) เจนจิรา ไกรบำรุง (๕) เจริญพร ขวัญสมคิด (๕) ชาติชาย ไกรบำรุง (๕) ชาติ ไกรบำรุง (๕) ฌัญญา ขวัญสมคิด (๕) ตัญญุช วงษ์ศราพันธ์ชัย (๕) ธนาภฤต พันธุ์พดกัย (๕) ธนารณ เสริมานะกิจ (๕) ธวัชชัย สัมเสริตระกูล (๕) หน้อย สัจจวัง (๕) หนैया สิ่งหมอก (๕) บรรจิด สัจจวัง (๕) บุญจิรา สัจจวัง (๕) วรพรรณ ไกรบำรุง (๕) วรรณภา ดวงเงิน (๕) ศิริลักษณ์ ไกรบำรุง (๕) สพร ดาวเรือง (๕) สุกิจ ชิษนันท์ (๕) อ่องน ขวัญสมคิด (๕) อนุสรฯ สัจจวัง (๕) ออมรัตน์ ไกรบำรุง (๕) กัญทมนต์ เกร็ดสุวรรณ (๕) จารวี อิทธิการุญ (๕) ชานัญฉิมา ดอนอาชว (๕) ตาเรศ ร้อยสม (๕) สังวาล สุวรรณเกษม (๕) กิตติพงษ์ นามกระโทก (๓) นันทพงษ์ นามกระโทก (๓) พวาด แม่ทองขาว มุตผา (๓) พ่อสาย แม่สงบ นามกระโทก (๓) สุนันท์ มุตผา (๓) อรทัย นามกระโทก (๓) ศศิธร อินทรวงศ์ (๒) สุรัตสวัสดิ์ ประทุมทอง (๒)

จำนวน ๕,๓๒๒ เล่ม ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม